

Anni Granat

**FEMINISTISEN TALOUDEN TEORIAN
AJATUKSET JA NIIDEN VERTAILU
FEMINISTISEN PUOLUEEN, SDP:N JA
VIHREÄN LIITON OHJELMISSA**

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

GRANAT, ANNI: Feministisen talouden teorian ajatukset ja niiden vertailu Feministisen puolueen, SDP:n ja Vihreän liiton ohjelmissa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma, valtio-opin opintosuunta
Huhtikuu 2020

Tutkielmassa tarkastellaan ja vertaillaan, miten feministisen talusteorian ymmärrys taloudesta sosiaalisena varustamisena näkyy Feministisen puolueen, Sosialidemokraattisen puolueen ja Vihreän liiton ohjelmissa. Tarkasteltavat puolueet ovat joko julistautuneet feministisiksi tai todenneet feministisen ymmärryksen taloudesta ohjaavan politiikkaansa. Tutkielman aineistona on käytetty puolueiden tuoreimpia yleis- tai tavoite- ja vaaliohjelmiä. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: 1) Miten feministisen sosiaalisen varustamisen teorian ajatukset näkyvät Feministisen puolueen, SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa? 2) Miten Feministisen puolueen, SDP:n ja Vihreiden ohjelmista välittyvät feministisen sosiaalisen varustamisen teorian ajatukset eroavat toisistaan? Tutkielmassa käytetty metodi on teorialähtöinen sisällönanalyysi.

Kun taloutta tarkastellaan sosiaalisena varustamisena, otetaan huomioon yhteiskunnassa tehty palkaton työ ja hoivatyö, nähdään ihmisten hyvinvointi keskeisenä talouden tavoitteena, huomioidaan talouden lopputulosten lisäksi talouden prosessit ja niihin liittyvät valtasuhteet, huomioidaan eettisen kannanoton välttämättömyys osana talouden analyysia ja otetaan ihmisryhmien väliset risteävät eli niin kutsutut intersektionaaliset erot huomioon osana taloudellisia päätöksiä.

Kaikkien tarkastelussa mukana olleiden puolueiden ohjelmista löytyy kohtia, jotka ovat yhteneväisiä talouden sosiaalisen varustamisen teorian osa-alueiden kanssa. Esimerkiksi Feministisen puolueen ohjelmissa korostuu hoivan ja palkattoman työn näkeminen tuottavana osana taloutta, ihmisten hyvinvointi talouden ensisijaisena tavoitteena ja ihmisryhmien välisten erojen huomioiminen. SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa korostuu talouden prosessien merkitys osana taloutta, minkä lisäksi Vihreiden ohjelmissa painottuu ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena. Toisin kuin muista ohjelmista, Vihreiden ohjelmista ei löydy annetuilla hakuehdoilla kohtia, joissa käsiteltäisiin talouden ja palkattoman työn tai hoivan välisiä yhteyksiä.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Feminismin määrittely ja kehittyminen	5
2.1. Feministinen hyvinvointiliberalismi, reformistinen sosialistinen feminismi ja intersektionaalinen feminismi	6
3. Poliitiikan feministinen teoria	9
3.1. Feminismi asioiden politisoijana ja totunnaisuuksien haastajana	9
3.2. Feminismin moninainen suhde puoluepolitiikkaan.....	11
4. Feministinen talouden teoria	13
4.1. Uusklassisen talousteorian pääpiirteet	13
4.2. Feministinen talousteoria	15
4.3. Talous sosiaalisena varustamisena	17
4.3.1. Hoivatyö ja palkaton työ osana taloutta.....	18
4.3.2. Hyvinvointi talouden tavoitteena	20
4.3.3. Talouden prosessit osana talouden tarkastelua.....	24
4.3.4. Eettinen kannanotto osana talouden analyysia.....	26
4.3.5. Risteävien erojen huomioiminen osana talouden päätöksiä	26
4.3.6. Talous sosiaalisena varustamisena: yhteenveto	28
5. Puolueiden esittely	29
5.1. Feministinen puolue	29
5.2. Sosialidemokraattinen puolue	30
5.3. Vihreä liitto	31
6. Tutkimukselliset lähtökohdat	32
6.1. metodi	32
6.2 Aineisto.....	33
7. Analyysi	35
7.1. Sosialidemokraattinen puolue	37

7.1.1 Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta	38
7.1.2. Palkaton työ nähdään tuottavana taloudellisena toimintana	39
7.1.3. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena.....	40
7.1.4. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena	42
7.1.5. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet	43
7.1.6. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin.....	43
7.1.7. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa	45
7.2. Feministinen puolue	46
7.2.1. Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta	47
7.2.2. Palkaton työ nähdään tuottavana taloudellisena toimintana	48
7.2.3. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena.....	49
7.2.4. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena	51
7.2.5. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet	51
7.2.6. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin.....	52
7.2.7. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa	53
7.3. Vihreä liitto.....	54
7.3.1. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena.....	55
7.3.2. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena	56
7.3.3. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet	56
7.3.4. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin.....	57
7.3.5. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa	57
7.4. Vertailu	58
8. Johtopäätökset.....	61
Lähdeluettelo.....	64

1. Johdanto

Talous ja tasa-arvo liittyvät monin tavoin yhteen. Harjoitetulla talouspolitiikalla on muun muassa merkittäviä sukupuolivaikutuksia, eli se kohtelee eri tavalla eri sukupuolia. Tämä tuntuu konkreettisesti ihmisten arjessa. (Elomäki 2018; Pearson & Elson 2015; Bakker 1994.) Talouden ja tasa-arvon yhteys puhututti Suomessa erityisen laajasti Sipilän hallituksen vuosina 2016–2019 tekemien talousreformien myötä. Asiantuntijat laskivat tuolloin, että miehet hyötyivät käytännössä naisia enemmän tehdyistä vero- ja etuusmuutoksista, ja lisäksi naiset maksoivat uudistuksista keskimäärin isomman summan kuin miehet (Elomäki & Haataja toim. 2017). Valtavirtataloustieteessä ja talouspuheessa talouspolitiikka kuitenkin nähdään tavallisesti neutraalina toimintana: sarjana päätöksiä, jotka on pakko tehdä tiettyjen taloudellisten reunaehtojen sisällä, päätösten inhimillisistä seurauksista riippumatta. Tällainen raami voi olla esimerkiksi valtion budjetti tai valtionvelan kasvun hillintä. Tämän tutkielman keskiössä olevan feministisen talouden teorian mukaan kulloinkin harjoitettu talouspolitiikka ja sen mittarit ovat tätä vastoin kaikkea muuta kuin neutraaleja valintoja: niissä on kyse poliittisista valinnoista, joille on aina olemassa vaihtoehtoja. (Pearson & Elson 2015.) Toisin sanoen talouteen liittyviä päätöksiä voitaisiin tehdä myös esimerkiksi niin, että ne kohtelisivat kaikkia ihmisryhmiä ja sukupuolia tasapuolisesti.

Taloustieteilijä Marilyn Power (2004) on nimennyt artikkelissaan *Social provisioning as a starting point for feminist economics* viisi peruslähtökohtaa, jotka yhdistävät feministisiä talousteorioita. Tätä näkökulmaa talouteen Power kutsuu nimellä sosiaalinen varustaminen (*social provisioning*). Suomen kontekstissa ”feministisemmän” talouspolitiikan suuntaviivoja on hahmotellut aihepiiriin liittyvien tutkimusten ja teorioiden pohjalta varsin tuoreeltaan esimerkiksi Anna Elomäki (2018).

Pitkään sukupuolten välisen tasa-arvon mallimaan maineesta nauttineessa Suomessa voidaan puhua varsinaisesta feminismin aikakaudesta 1960-luvun puolivälistä (Bergman 2002) tai viimeistään 1970-luvun alusta lähtien (Jallinoja 1983, 198). Suomalaisen feminismin viimeisintä, 1980-luvulla alkanutta kehitysvaihetta kuvaavat yhtäältä institutionalisoituminen ja toisaalta eriytyminen: feministinen tasa-arvoajattelu alkoi saada yhä enemmän jalansijaa esimerkiksi puoluepolitiikan areenoilla, mikä oli seurausta naisasialiikkeen ja feministien yhteistyöstä (Bergman 2002, 134; 164–190). Feministinen ideologia heijastui tuolloin myös suomalaisten puolueiden tavoitteisiin. Vuonna

1990 Suomeen perustettiin myös Naisten puolue, jonka tie kuitenkin päättyi jo vuonna 1995. (Mickelsson 2015, 284.) Naisten puolueen lakkauttamisen jälkeen kului yli 20 vuotta, ennen kuin Suomeen perustettiin Feministinen puolue (F!) vuonna 2016. Omien sanojensa mukaan F! nostaa “syrjimättömyyden periaatteen politiikan keskiöön”.¹ Puoleen nimestä voi luonnollisesti päätellä, että se haluaa edistää feministisiä tavoitteita myös talouspolitiikassa. Feminismin ja puoluepolitiikan yhteisrintamalla tapahtui 2010-luvulla muutakin: Pian F!:n perustamisen jälkeen loppuvuodesta 2016 Sosialidemokraattinen puolue (SDP) ilmoitti, että se ottaa ”feministisen talouden ymmärryksen kaiken politiikkansa lähtökohdaksi” (Nurmi 19.12.2016). Puoluekokous hyväksyi puoluehallituksen aloitteen kokouksessaan alkuvuodesta 2017. Tätä ennen vuonna 2014 Vihreä liitto (Vihreät) oli jo julistautunut poliittisessa tavoiteohjelmassaan feministiseksi puolueeksi (Vihreät 2014)².

Tutkielmassani tarkastelen F!:n, SDP:n ja Vihreiden talouskäsitteitä puolueiden ohjelmien pohjalta. Valitsin tarkasteluun juuri puolueohjelmat, sillä puolueet tuovat niissä ilmi aatteensa, periaatteensa ja tavoitteensa (Paastela & Paloheimo 2006, 5). Tutkielman tärkeimpänä teoreettisena viitekehyksenä toimii Powerin (2004) feministinen poliittisen talouden teoria, jossa talous ymmärretään sosiaalisena varustamisena (*social provisioning*) (ks. myös termiä aiemmin käyttänyt Nelson 1993). Sosiaalinen varustaminen lähestyy taloutta sarjana toimintoja, jotka ovat riippuvaisia toisistaan (Power 2004, 6). Lähestyn teemaa kahden tutkimuskysymyksen kautta. Ensimmäinen kysymys käsittelee sitä, miten sosiaalisen varustamisen teorian ajatukset näkyvät F!:n, SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa. Lisäksi tarkastelen, miten puolueiden ohjelmat eroavat tässä suhteessa toisistaan. Täsmälliset tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) *Miten feministisen sosiaalisen varustamisen teorian ajatukset näkyvät Feministisen puolueen, SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa?*

¹ Feministisen puolueen nettisivut, <https://www.feministinenpuolue.fi>

² https://www.vihreat.fi/files/liitto/Poliittinen_ohjelma2014_1.pdf

2) *Miten Feministisen puolueen, SDP:n ja Vihreiden ohjelmista välittyvät feministisen sosiaalisen varustamisen teorian ajatukset eroavat toisistaan?*

Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan kuuluu viisi peruslähtökohtaa. Ne ovat seuraavat: hoivatyö ja palkaton työ ovat keskeinen ja tuottava osa taloutta, ihmisten hyvinvointi on keskeinen talouden tavoite, talouden lopputulosten lisäksi myös talouden prosessit ovat tärkeitä, eettinen kannanotto kuuluu talouden analyysiin ja risteävien eli intersektionaalisten erojen, kuten luokan ja etnisen taustan, huomioiminen eri ihmisryhmien välillä on tärkeää, kun tehdään talouteen liittyviä päätöksiä ja analyysiä. Kyseiset lähtökohdat voivat toimia paitsi taloudentutkimuksen metodologisina ohjenuorina myös kuvata toimijan maailmankuvaa (2004, 4–5) ja näin ollen talouskäsitteitä. Tässä työssä käytän Powerin teoriaa jälkimmäisessä merkityksessä tutkiessani, miten feministisen talousteorian keskeiset lähtökohdat näkyvät puolueiden ohjelmissa.

Tutkielmani aineisto koostuu puolueiden tuoreimmista yleis- tai tavoiteohjelmista sekä eduskunta- ja eurovaaliohjelmista:³ F!n yleisohjelmasta (Feministinen puolue 2016)⁴ sekä F!n eduskunta- (Feministinen puolue 2019a)⁵ ja eurovaaliohjelmista (Feministinen puolue 2019b)⁶, SDP:n valmisteilla olevan periaateohjelman ohjeistuksena ja taustoituksena toimivasta Suuntaviivoja-asiakirjasta (SDP 2017)⁷, SDP:n Tulevaisuuslinjasta (SDP 2019a)⁸ sekä SDP:n

³ Ohjelmien tyypit perustuvat Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston ylläpitämän Pohtiva – poliittisten ohjelmien tietovaranto -tietoarkiston jaotteluun.

⁴https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/584fe6a49de4bbb88e8e34f9/1481631397690/FP_yleisohjelma.pdf

⁵https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/5c7311b44e17b6627abe647b/1551045046897/fp_eduskuntavaaliohjelma_2019.pdf

⁶<https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/5cd1b5e2a4222ffc7200d4b1/1557247458599/FP+eurovaaliohjelma+2019.pdf>

⁷<https://tulevaisuuskanava.fi/tulevaisuus-ja-uudet-haasteet-suuntaviivoja-2020-luvulle/>

⁸https://sdp.fi/wp-content/uploads/2019/01/SDP_vaaliohjelma_web-versio2-sivuttain.pdf

eduskuntavaalikärjistä (SDP 2019b)⁹ ja eurovaaliohjelmasta (SDP 2019c)¹⁰, Vihreiden poliittisesta tavoiteohjelmasta (Vihreät 2018)¹¹ sekä Vihreiden eduskunta- (Vihreät 2019a)¹² ja eurovaaliohjelmista (Vihreät 2019b)¹³. SDP:n Tulevaisuuslinja vastaa käytännössä muiden puolueiden vaaliohjelmia, sillä visio toimi puolueen vuoden 2019 eduskunta- ja eurovaaliohjelmien pohjana. Valitsin SDP:n Tulevaisuuslinjan tarkasteluun puolueen tiiviimpien vaaliohjelmien lisäksi, sillä Tulevaisuuslinja on vaaliohjelmia kattavampi ja taustoittavampi dokumentti. Näin ollen se antaa analyysiin enemmän materiaalia. SDP:n Suuntaviivoja-asiakirjan puolestaan valitsin tarkasteluun, sillä, SDP:n viimeisin periaateohjelma on vuodelta 1999, jolloin puolue ei vielä ollut julistanut feministisen talousymmärryksen ohjaavan sen politiikkaa. Tämän takia on perusteltua tarkastella tässä tutkimuksessa periaateohjelman sijaan lähes 20 vuotta tuoreempaa, periaateohjelmatyötä ohjeistavaa asiakirjaa.¹⁴

Tutkielman rakenne on seuraava: Ensimmäisessä luvussa määrittelen feminismin ja tarkastelen sen roolia asioiden politisoijana. Tämän jälkeen esittelen muutamia feministisiä suuntauksia pääpiirteittäin. Lisäksi määrittelen feministisen talouskäsityksen peilaten sitä taloustieteen valtavirran talouskäsitykseen ja esittelen Powerin (2004) teorian taloudesta sosiaalisena varustamisena. Tämän tehtyäni esittelen pääpiirteittäin tutkittavat puolueet ja niiden sijoittumisen suomalaisella puoluekartalla. Metodiosiossa esittelen laadullisen sisällönanalyysin, jonka avulla analysoin valitsemaani aineistoa. Tutkimusaineiston esittelyn jälkeen siirryn analyysiin ja edelleen johtopäätöksiin.

⁹ https://drive.google.com/file/d/1wEiQ_Cxv7vKy6t-kjOX8180uyybWwGKs/view

¹⁰ <https://drive.google.com/file/d/15FogDIW0T0XMOnpZknqhAJMzFwnLyX95/view>

¹¹ <https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/ed1a6b06-e96b-4cbe-8c4d-50005b47c04c/poliittinenohjelma2018.pdf>

¹² <https://www.vihreat.fi/asiat/vihrea-politiikka/eduskuntavaaliohjelma-2019>

¹³ <https://www.vihreat.fi/eurovaaliohjelma-2019>

¹⁴ Puolueen uusi periaateohjelma on tarkoitus hyväksyä puoluekokouksessa 2020, mutta ohjelma ei valmistu tämän tutkielman aikarajoissa.

2. Feminismin määrittely ja kehittyminen

Feminismi on kiistelty termi. Sen tarkasta sisällöstä ei ole yksimielisyyttä edes feministeiksi itseään kutsuvilla toimijoilla. Poliittisen toiminnan kannalta yhtenäisyyden puute on koettu toisinaan ongelmalliseksi. (hooks 1984, 17; ks. myös Dahlerup 2004, 59.) Kamppailua termin määrittelystä ja siihen liittyvistä arvoista on omiaan lisäämään feminismin monipolvinen historia. Yleisesti puhutaan feminismin aalloista tai monista eri feminismeistä, kuten liberaalista, radikaalista, sosialistisesta tai postmodernista feminismistä. Eri feminismien yhteisinä historiallisinakin nimittäjinä voidaan pitää ymmärrystä siitä, että naiset ovat yhteiskunnassa altavastajan asemassa sukupuolensa takia (Whelehan 1995, 25) ja että naisten asemaa yhteiskunnassa tulee parantaa (Cova 2012, 560) ja näin saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo. Viime vuosikymmeninä feministinen tasa-arvokäsitys on tosin laajentunut merkittävästi: se koskee nykyään sukupuolten tasa-arvon lisäksi myös muita yhteiskunnallisia eroja. Puhutaan intersektionaalisesta feminismistä, joka tarkoittaa eri ihmisryhmien välisten, risteävien tai kasautuvien erojen sekä niihin liittyvien valtasuhteiden huomioimista ja kriittistä tarkastelua osana tasa-arvon tavoittelua. (Lykke 2010.) Tällaisia eroja ovat sukupuolen lisäksi esimerkiksi seksuaalisuus, 'rotu'¹⁵, luokka ja vammaisuus. Tasa-arvon saavuttamiseksi feminismi paitsi haastaa aktiivisesti kaikenlaisia sukupuolittuneita valtasuhteita myös pyrkii muuttamaan niitä käytännössä (Ferree 2006, 6–7).

Feministinen liikehdintä käsitetään tavallisesti osaksi 1960–1970-luvuilla syntyneitä uusia yhteiskunnallisia liikkeitä. Ideologisen jatkumon näkökulmasta feminismin juuret ovat kuitenkin 1800-luvun puolivälin jälkeisessä ajassa. (Dahlerup 2004, 64–65; ks. myös Julkunen 2010, 25.) Vaikka 1800-luvun puolivälin jälkeen syntyneen feministisen naisasialiikkeen painopisteet ja tavoitteet ovat muuttuneet moneen otteeseen 2000-luvulle saavuttaessa, on monien mielestä mielekkäämpää puhua “vanhan liikkeen uusista aalloista” kuin täysin uudesta feministisestä

¹⁵ 'Rotu' lainausmerkeissä viittaa sosiaalisesti merkitykselliseen kategoriaan, joka vaikuttaa rodullistettujen ihmisten jokapäiväisiin kokemuksiin ja on kiinteästi yhteydessä rasismiin. Kyse ei siis ole biologisesta jaottelusta, jolle ei ole tieteellisiä perusteita. (Rastas 2013, 154.)

liikehännästä. (Dahlerup 2004, 57; 74.) Länsimaisen feministisen ideologian historiaa ja kehitystä kuvataankin usein juuri aallon metaforalla. Liikkeen tähänastisten vaiheiden katsotaan yleisesti muodostuvan kolmesta aallosta. Ensimmäinen aalto sijoittuu 1900-luvun taitteeseen ja äänioikeustaisteluihin, toinen 1960–1970-lukujen paikkeille ja kolmas aalto 1980-luvun jälkeiselle ajalle. (Christensen, Halsaa & Saarinen 2004, 7.) Viime vuosina osa tutkijoista on alkanut puhua myös feminismiin neljännessä aallosta. Se yhdistelee toisen ja kolmannen aallon ajatuksia ja hyödyntää erityisesti teknologiaa tavoitteidensa saavuttamisessa. (Parry, Johnson & Wagler 2019, 5.)

2.1. Feministinen hyvinvointiliberalismi, reformistinen sosialistinen feminismi ja intersektionaalinen feminismi

Esittelen seuraavaksi tarkemmin kolme feminististä koulukuntaa: hyvinvointiliberalismin, modernin sosialistisen feminismiin ja intersektionaalisen feminismiin. Kaksi ensimmäistä esittelen siksi, että tutkielmassa hyödyntämäni Powerin (2004) teorian voi nähdä osittain kyseisten teorioiden jatkumona: molemmat koulukunnat kiinnittävät sosiaalisen varustamisen teorian tavoin huomiota talouden ja yhteiskunnan sosiaaliseen ulottuvuuteen. Feministinen hyvinvointiliberalismi puhuu nimensä mukaisesti myös ihmisten hyvinvoinnin merkityksestä. Käyn läpi myös liberaalifeminismiä, sillä varhain syntyneen liberaalifeminismin kritiikki on usein sitä nuorempien teorioiden taustalla. (esim. Tong 1989, 1–2.)¹⁶ Lisäksi esittelen lyhyesti intersektionaalisen feminismiin lähtökohtia, koska intersektionaalisten erojen huomioiminen kuuluu Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan.

Viimeistään feminismiin toisen aallon myötä 1960-luvun paikkeilla monet feministit heräsivät siihen, että todellisen yhteiskunnallisen emansipaation saavuttaakseen naisten täytyi vapautua paitsi muodollisesti lain puitteissa myös seksuaalisesti ja taloudellisesti (Tong 2009, 23). Toisen aallon

¹⁶ Eri feminismien asettaminen aikajärjestykseen on osittain keinotekoisia, sillä käytännössä feministinen liike on ollut aina moniääninen. (esim. Bryson 2003, 2–4.)

feminismin sisällä voidaan erottaa ainakin kolme poliittisesti merkittävää koulukuntaa: liberaalifeminismi, sosialistinen feminismi ja radikaalifeminismi (Kuusipalo 2002, 210).

Moderni liberaalifeminismi on jatkoa ensimmäisen aallon liberaalifeminismille ja se painottaa varhaisen edeltäjänsä tavoin sukupuolten tasa-arvoisia muodollisia oikeuksia (Tong 2009, 11–47). Liikkeen tärkein tavoite on naisten kaikkinaisen syrjinnän kitkeminen yhteiskunnassa (Julkunen 2010, 30). Liberaalifeminismi haluaa poistaa stereotyyppioihin nojaavat asenteet ja perinteiset sukupuoliroolit, jotka rajoittavat etenkin naisten mahdollisuuksia esimerkiksi työllä etenemiseen (Tong 2009, 34–37) ja näin hankaloittavat heidän mahdollisuuksiaan saavuttaa miesten kanssa tasa-arvoinen taloudellinen asema. Aate voidaan jakaa edelleen klassiseen liberaalifeminismiin (*classical liberal feminism*) ja feministiseen hyvinvointiliberalismiin (*welfare liberal feminism*) sen mukaan, miten aatteen kannattajat suhtautuvat sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien rooliin tasa-arvon edistämässä. Klassiset liberaalifeministit kannattavat mahdollisimman vapaita markkinoita ja valtiota, jonka toiminta on rajoitettua. He painottavat poliittisten ja yhtäläisten laillisten oikeuksien merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon takaamisessa. Feministisen hyvinvointiliberalismin puolestapuhujat taas katsovat, että sukupuolten muodollisesti tasaveroiset oikeudet eivät yksinään riitä varmistamaan tasa-arvon toteutumista, sillä ihmiset pystyvät hyödyntämään näitä oikeuksia täysimittaisesti vain, jos heidän sosiaaliset ja taloudelliset oikeutensa on ensin turvattu. Koulukunnan mukaan muodollisten oikeuksia rinnalle tarvitaan erilaisia valtion tukemia hyvinvointipalveluja, kuten terveydenhoitoa ja koulutusmahdollisuuksia. Hyvinvointia tukevia palveluja, kuten asumisen tukea ja sosiaaliturvaa, tulisi tarjota erityisesti yhteiskunnan vähäosaisille. Hyvinvointiliberalismin kannattajat suosivat säädeltyjä markkinoita ja kattavaa verotusta tulojen tasaajana. (mt., 35–36.) Suurin osa nykyisistä liberaalifeministeistä on nimenomaan hyvinvointiliberalismin kannattajia (mt., 12–13).

Feminismin toisen aallon sosialistinen ja sitä edeltänyt marxilainen feminismi ammensivat ideansa hyvin erilaisista lähtökohdista kuin perinteinen liberaalifeminismi. Marxilaisen ja sosialistisen feminismin lähtökohdat ovat pitkälti keskenään samat: molemmat katsovat, että nainen ei voi saavuttaa miehen kanssa tasa-arvoista asemaa niin kauan, kun yhteiskunta perustuu kapitalistiseen tuotantjärjestelmään ja luokkaeroihin (Tong 2009, 96). Marxistit- ja sosialistifeministit eroavat toisistaan kuitenkin siinä, mitä ne painottavat talouden analyysissään. Marxistifeministit korostavat historiallisen materialismin ja kapitalistisen hallinnan merkitystä paitsi työväenluokan myös naisten

sorron ensisijaisena lähteenä. Heidän ajattelunsa perusta on 1800-luvun klassikoiden, kuten Marxin, Engelsin ja Leninin, tuotannossa. Sosialistifeministit puolestaan katsovat, että naisten alistaminen on talousjärjestelmästä riippumaton ilmiö, joka kietoutuu kapitalistisessa järjestelmässä yhteen luokkasorron kanssa. (mt., 96–127.) Sosialistinen feminismi onkin siirtynyt ajan kuluessa yhä kauemmaksi marxilaisesta perinnöstä. Kun sosialistifeministien ajattelun lähtökohdat olivat vielä 1980-luvulla kohtuullisen selkeästi kiinni marxilaisessa vallankumousajattelussa, vaihtui tämä radikalismi seuraavina vuosikymmeninä lähinnä reformististen muutosvaatimusten esittämiseen. Ajan kuluessa myös 'luokka' on kategoriana jäänyt sosialistisessa feminismissä entistä vähemmälle huomiolle. Modernin, reformistisesti suuntautuneen sosialistisen feminismin ja feministisen hyvinvointiliberalismin rajat ovatkin nykyään lähellä toisiaan, eikä niitä ole aina edes mahdollista erottaa toisistaan. (Evans 1995, 108.) Moderni sosialistifeminismi ja liberaalifeminismi eroavat kuitenkin esimerkiksi siinä, miten ne näkevät sukupuolten välisen palkkaeron. Liberaalifeministien mukaan on tärkeää, että samasta työstä maksetaan sama palkka. Modernit sosialistifeministit taas katsovat, että samapalkkaisuuden kriteerin tulisi olla *samanarvoinen* työ. Heidän mukaansa naisvaltaisia aloja, kuten hoiva- ja hoitoalaa, aliarvostetaan suhteessa miesvaltaisiin aloihin. Tämä näkyy konkreettisesti naisvaltaisten alojen palkkauksessa ja edelleen sukupuolten välisissä palkkaeroissa. (Tong 2009, 122–124.)

Feminismin toiseen aaltoon kiinteästi liittyviä suuntauksia, liberaalifeminismiä, sosialistista feminismiä ja radikaalifeminismiä, on kritisoitu ajan saatossa monesta syystä. Tapaa nähdä sukupuoli merkittävimpänä tai jopa ainoana yksittäisenä eriarvoisuuksien selittäjänä on pidetty akateemisen feminismin kentällä ongelmallisena jo pitkään. Erityisesti feministisen teorian ja käytännön marginaaleissa toimivat ovat kritisoineet valkoisen, keskiluokkaisen naisen tarpeista ja lähtökohdista ammentavaa feminismiä voimakkaasti jo vuosikymmeniä. (Lutz, Herrera Vivar & Supik 2011, 8.) Feminismin kolmannella aallolla viitataan noin 1990-luvulta alkaen kehittyneisiin, postmoderneihin feministisiin suuntauksiin. Kolmannen aallon liikkeiden keskeinen ero verrattuna edeltäjiinsä on ilmeinen: ne vaativat monien feministisessä teoriassa ja liikkeessä ennen marginalisoitujen ryhmien,

kuten rodullistettujen¹⁷ ihmisten, tasapuolista ja todellista inklusiota esimerkiksi analyysi- ja identiteettikategorian 'naiset' sisällä ja toisaalta näiden erojen huomioimista myös yhteiskunnan instituutioiden tasolla (Julkunen 2010, 44–47; ks. myös Christensen, Halsaa & Saarinen 2004, 7;).¹⁸ Toisin sanoen kyse on aiemmin mainitusta intersektionaalisten erojen huomioimisesta feministisessä teoriassa, analyysissä ja politiikassa.

3. Poliitiikan feministinen teoria

3.1. Feminismi asioiden politisoijana ja totunnaisuuksien haastajana

Poliitiikan feministisen teorian ytimessä on yhtäältä kysymys siitä, miksi naiset ympäri maailman ovat edelleen sekä taloudellisesti, poliittisesti että sosiaalisesti alisteisessa asemassa suhteessa miehiin. Toisaalta vähintään yhtä tärkeää on kysyä, miten tilanne voitaisiin haastaa ja muuttaa. Poliitiikan feministisen teorian tarkoitus ei ole pölyttyä kirjahyllyssä, vaan se pyrkii tarjoamaan työkaluja, joita feministiset toimijat voivat hyödyntää myös käytännössä. (Bryson 2003, 1.)

Feminismin ja sen tavoitteiden tapaan myös politiikan rajat ovat liukuvia, muuttuvia ja kiisteltyjä. Poliittisen ja politiikan rajojen määrittelemineen on itsessään poliittinen teko, johon liittyy pyrkimys käyttää valtaa. Kun jotkin elämän osa-alueet määritellään poliittisiksi, suljetaan samalla lukuisat muut osa-alueet poliittisen määritelmän ulkopuolelle. Käsitukseen politiikan rajoista liittyy myös politiikan aika- ja tilannesidonnaisuus: politiikka tapahtuu tietyssä ajassa ja paikassa, jonka ulkopuolella se ikään kuin lakkaa olemasta. Poliitiikan rajat merkitsevät samalla aluetta, jonka rajoissa politikointi tulee mahdolliseksi. Esimerkiksi elämänpiirin yleistä jakoa yksityiseen ja julkiseen voidaan pitää

¹⁷ Rodullistaminen viittaa sellaisiin sosiaalisiin tai kulttuurisiin prosessiin ja käytäntöihin, joissa ihmisiä ryhmitellään esimerkiksi ulkonäön tai alkuperän perusteella (Rastas 2005, 85).

¹⁸ Feminismiä oli toki kritisoitu valkoisuudesta jo ennen 1990-lukua. Varhainen ja kenties tunnetuin esimerkki on amerikkalaisen Sojourner Truthin vuonna 1851 pitämä puhe, jossa tämä arvosteli suffragettiliikettä siitä, että se tavoitteli vain valkoisten naisten äänioikeutta (ks. Julkunen 2010, 44).

tuloksena sen tiettyjen osa-alueiden onnistuneesta politisoinnista, ja vastaavasti toisten määrittelemisestä henkilökohtaisen alueelle kuuluviksi. (Palonen 2003, 179.) Juuri yksityisen ja julkisen välisen rajanvedon kritisointi on kuulunut feministiseen keskusteluun jo varhain. Kritiikkiin kuuluu ymmärrys siitä, että julkinen vaikuttaa väistämättä myös yksityiseen, eikä niin kutsuttu yksityinen ole julkisesta maailmasta irrallinen osa. (Thompson 2001, 7.). Näin ollen esimerkiksi se, että joku työskentelee palkatta kodin piirissä, on yhteydessä siihen, että joku muu tekee kodin ulkopuolista työtä palkkaa vastaan ja toisin päin.

Edellä kuvaillut jaot julkiseen ja yksityiseen tai poliittiseen ja epäpoliittiseen eivät ole luonteeltaan pysyviä. Päinvastoin: ne ovat jatkuvassa liikkeessä. Liikkeeseen sisältyy mahdollisuus muutokseen, joka juontaa useista keskenään erilaisista tavoista hahmottaa politiikan ja poliittisen rajat. Määrittelykamppailussa menestyminen riippuu viime kädessä siitä, kenellä on hallussaan eniten käyttökelpoisia valtaresursseja. (Palonen 2003, 179–180.) Feministisen politiikan teoretisoinnin erityisyys ja keskeinen vahvuus on juuri sen kyvyssä politisoida asioita, jotka on perinteisesti jätetty poliittisen ulkopuolelle niin teoriassa kuin päivänpolitiikassa (McClure 1992, 346–347). Tässä on ollut apuna juuri ideologialle leimallinen moniäänisyys, joka on vienyt liikettä eteenpäin niin teorian kuin käytännön tasolla. (mt., 342–343.) Poliitiikan feministisen teoretisoinnin on myös katsottu tarjoavan ihanteellisen alustan politiikan teorian ja käytännön yhdistämiseen (Kantola & Lombardo 2017, 4), sillä feministisessä ajattelussa teoria ja käytäntö kulkevat aina käsi kädessä (Hirsch & Fox Keller, 1990, 2). Teorian ja käytännön yhdistäminen on politiikan analyysissä tärkeää, jotta arkipäivän poliittisia kehityskulkuja voitaisiin ylipäättään ymmärtää – saati, että niihin voitaisiin vaikuttaa tietoisesti ja tarkoituksenmukaisilla keinoilla (Kantola & Lombardo 2017, 5).

Perinteiset, naisten emansipaatioon pyrkivät feministiset teoriat voidaan jakaa karkeasti kahteen pääryhmään sen mukaan, painottaako niiden poliittinen analyysi enemmän yksilön vai ryhmän merkitystä. Nämä pääryhmät ovat individualistinen ja kollektiivinen. Karkeasti jaoteltuna liberalismmin perinnöstä ammentava liberaalifeminismi korostaa yksilöä ja tämän oikeuksia kaiken ajattelun lähtökohtana. Sen sijaan sosialistisen, marxilaisen ja radikaalifeminismin kannattajien tarkastelun pääpaino on ryhmissä, kuten sukupuolella tai luokassa. Jälkimmäiset teoriat näkevät sosiaalisen muutoksen yksilöä suurempana, kollektiivisena ilmiönä. Näkemykset eroavat toisistaan myös siinä, miten ne hahmottavat ihmisen ja maailman välisen suhteen. Individualistiset suuntaukset näkevät yksilön toimivan maailmassa ja vaikuttavan siihen haluamallaan tavalla, kun taas

kollektiivisten näkemysten mukaan yksilö on ennen kaikkea yhteiskunnan tuotos. Individualistisen teoretisoinnin näkökulmasta yksilö on tarkoitus itsessään, ja tälle halutaan turvata mahdollisimman laajat keinot itsensä toteuttamiseen vapaan tahtonsa mukaisesti. Kollektivistit puolestaan kiinnittävät huomiota eri ryhmien välisiin valtasuhteisiin, joita pitävät merkityksellisinä. (Brown 1993, 10–12.)

Feministiselle toiminnalle ja teorialle on tyypillistä, että ne vaativat suhteellisen perustavanlaatuisia ja kattavia muutoksia yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Varsinaiset tavoitteet ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi kuitenkin vaihtelevat paljon sen mukaan, kuka on äänessä. Hajaannusta aiheuttavat jakolinjat feministisen teorian ja liikkeen sisällä ovatkin vaikuttaneet osaltaan siihen, että ”feministisen vallankumouksen” suuntaviivoja ole päästy määrittelemään yhteisymmärryksessä. Osa toimijoista esimerkiksi uskoo parlamentaarisen politiikan tärkeyteen, toiset taas pysyttelevät tietoisesti sen ulkopuolella tai vastustavat sitä. (McClure 1992, 341–342.) Käsittelen seuraavaksi hieman tarkemmin feminismin ja puoluepolitiikan suhdetta.

3.2. Feminismin moninainen suhde puoluepolitiikkaan

Kuten aiemmin kävi ilmi, feminismistä tuli viime vuosikymmenellä osa muutamien suomalaisten puolueiden virallista linjaa. Osa parlamenttipuolueiden kansanedustajista ryhtyi samoihin aikoihin edistämään feminismiä verkostomaisesti myös eduskunnassa, sillä vuonna 2016 eduskunnassa aloitti toimintansa kaikille kansanedustajille avoin feministiryhmä. Sen tavoite on purkaa sukupuoleen liittyviä normeja, jotka ”vaikuttavat eri sukupuolten mahdollisuuksiin itse määritellä, miten haluaa elää ja olla” (Ahtokivi 16.2.2016).

Feminismin ja puoluepolitiikan suhde ei ole kuitenkaan historiallisesti katsottuna mutkaton. Monen feministisen suuntauksen suhde liberaalidemokratiaan kytkeytyvään perinteiseen puoluepolitiikkaan on lähtökohdiltaan kriittinen tai vähintäänkin kyseenalaistava. Muun muassa marxilaisen ja osa sosialistisen feminismin edustajista suhtautuu epäillen puolueiden mahdollisuuksiin edistää tasa-arvoa. Heidän nähdäkseen osallistuminen valtioinstituution toimintaan ei voi olla tehokas väline feminististen päämäärien edistämiseksi, koska valtio on lähtökohtaisesti rakennettu tukemaan patriarkaalista yhteiskuntajärjestystä. (Young 2000, 4.) Tämä liittyy ajatukseen, jonka mukaan puolueet suosivat käytännöissään hegemoniseen maskuliinisuuteen kiinnittyvää ja sitä ylläpitävää

toimintakulttuuria, joka on niihin sisäänrakennettu poliittisten instituutioiden miehisen historian takia. Näin ollen feministit, jotka pyrkivät muuttamaan myös politiikan sisäistä toimintakulttuuria, joutuvat edustuksellisessa demokratiassa kohtaamaan patriarkaattisesti rakentuneiden instituutioiden ja käytäntöjen asettamat rajat. (Lovenduski 2005, 47–48.) Hegemonisen maskuliinisuuden vankan aseman puolesta puhuu myös syvälle juurtunut institutionaalinen seksismi. Institutionaalista seksismistä voidaan puhua, kun organisaatiossa, sen henkilöstörakenteessa, käytännöissä ja ulostuloissa vallitsee vakiintunut vinouma miesten ja tietynlaisen maskuliinisuuden hyväksi. Poliittisissa organisaatioissa tämä näkyy paitsi miesten suhteellisena yliedustuksena ja maskuliinisten toimintatapojen suosimisena myös tehtyinä politiikkatoimina: maailman valtiot eivät esimerkiksi edelleenkään ole kuroneet umpeen sukupuolten välistä perusteetonta palkkaeroa (mt., 52–54).

Toisaalta osa feministeistä suhtautuu puoluepolitiikan mahdollisuuksiin optimisesti. Liberaalifeministit ovat perinteisesti nähneet mahdollisuuksia ajaa tasa-arvoa edistäviä muutoksia puolueiden ja muiden virallisten instituutioiden tarjoamissa puitteissa. He uskovat, että naisten lisääntyvä edustus puolue-elimissä ja muilla perinteisen politiikan areenoilla saa ennen pitkää aikaan myös feministien kaipaaman sosiaalisen ja poliittisen muutoksen. (Young 2000, 4.) Young huomauttaa, että ajatukseen sisältyy oletus, jonka mukaan jokainen nainen on feministi ja näin ollen edistää politiikassa feministisiä tavoitteita. Näkemys ei myöskään välttämättä huomioi risteäviä eroja naisten välillä. (mt., 4–5.) Lovenduskin (2005, 56–58) mukaan niissä poliittisissa järjestelmissä, joissa puolueet käyttävät hallitusvaltaa, täytyy eri sukupuolten tasapuolisen poliittisen edustuksen ja seksismistä vapaan toimintakulttuurin luominen kuitenkin aloittaa nimenomaan puolueista. Hän käyttää esimerkkinä brittipolueita, joissa vallitseviin arvoihin vaikuttaa näyttää sisältyvän esimerkiksi kritiikitön suhtautuminen sukupuolittuneeseen työnjakoon. Lisäksi ne pyrkivät epäämään naisilta pääsyn merkittäviin poliittisiin valta-asemiin. On loogista, että tällaiset syvällä istuvat seksistiset asenteet ja käytännöt seuraavat puolueita myös hallitustyöskentelyyn ja edelleen politiikan sisältöön, jos niitä ei aktiivisesti pyritä purkamaan.

Puoluepolitiikan tyrmääjien ja sen varauksettomien kannattajien väliin mahtuu myös keskitien kulkijoita. Joidenkin feministien mukaan valtio ei ole ensisijainen tai ihanteellinen arena tai väline feminististen tavoitteiden edistämiseen, mutta toisaalta he ajattelevat, ettei feministisiä tavoitteita voida ainakaan täysin ratkaista ilman valtion vetoapua. Tällöin valtioinstituution kanssa lähentymistä pidetään yhtenä hyödyllisenä välineenä, joka auttaa levittämään feministisiä tavoitteita ja nostamaan

niitä päivänpoliittiseen keskusteluun (Cowell-Meyers 2016, 2). Näin ollen puoluepolitiikkaan osallistuminen voidaan nähdä yhtenä vaikuttamiskeinona muiden joukossa.

4. Feministinen talouden teoria

Seuraavissa alaluvuissa esittelen tutkielman kannalta keskeiset talousteoriat. Ensin esittelen lyhyesti uusklassisen taloustieteen pääpiirteet, sillä monet feministisen talousteorian ajatukset kritisoivat suoraan uusklassisen talousteorian oletuksia ja käsitteistöä sekä tarjoavat tilalle vaihtoehtoja, feminististä näkemystä talouden ymmärrykseen ja analyysiin.¹⁹ Tämän jälkeen määrittelen feministisen talouden teorian. Feministisessä talouden teoriassa keskityn erityisesti Powerin (2004) teoriaan, joka määrittelee talouden sosiaalisena varustamisena.

4.1. Uusklassisen talousteorian pääpiirteet

Taloustieteen vallitseva koulukunta on uusklassinen taloustiede (Weintraub 2007, Vartiainen 2016, 18). Teoriaan kuuluu kolme perustavanlaatuaista oletusta. Ensinnäkin sen mukaan kaikilla ihmisillä ja muilla talouden toimijoilla, kuten kotitalouksilla ja firmoilla, on järkipäiset preferenssit sen suhteen, millaisia taloudellisia lopputuloksia ne tavoittelevat. Toiseksi teoria katsoo, että niin yksilöt kuin yrityksetkin tavoittelevat mahdollisimman suurta hyvää itselleen: yksilöt hyötyä ja yritykset voittoa. Kolmanneksi se olettaa, että yksilöillä on käytössään riittävä määrä tarpeellista tietoa, jonka pohjalta he tekevät itsenäisiä taloudellisia päätöksiä. (Weintraub 2007.) Uusklassisen talousteorian keskeisin toimija ja analyysin lähtökohta on muista ihmisistä ja yhteiskunnasta riippumaton yksilö, joka on

¹⁹ Habermasin (1965 & 1968) mukaan kaikkea tiedettä määrittää jokin kolmesta tiedonintressistä: tekninen, ymmärtävä tai emansipatorinen eli vapauttava (Raatikainen 2004, 142). Uusklassinen ja feministinen taloustiede eroavat lähtökohtaisesti jo tiedonintressinsä osalta, sillä feministisen taloustieteen voi katsoa olevan tiedonintressiltään vahvasti emansipatorinen.

kiinnostunut edistämään ennen kaikkea omaa hyvänsä. (Hewitson 2010, 905)²⁰ Tiivistäen edellä mainitut ajatukset voidaan esittää siten, että kaikki talouden toimijat toimivat rationaalisesti ja omaa hyvänsä tavoitellen, ja näin syntyy kaikkien toimijoiden kannalta optimaalisia lopputuloksia. (mt., 903).

Uusklassinen taloustiede ymmärtää talouden tapahtuvan markkinoilla. Markkinoilla erilaiset ”agentit”, kuten yksilöt, perheet ja yritykset, toimivat ja harjoittavat tavaroiden, palveluiden ja työn vaihdantaa. Markkinat säätelevät itseään. Kun markkinoilla ilmaantuu vaikkapa kysynnän ja tarjonnan suhteeseen liittyvä epätasapaino, markkinat ratkaisevat sen itse. Jos ihmiset esimerkiksi haluavat ostaa jotakin tuotetta yli tuotteen tarjonnan, nousee tuotteen hinta ikään kuin automaattisesti vastauksena kasvaneeseen kysyntään, ja kuluttajat joutuvat miettimään ostopäätöstään uudelleen. (Weintraub 2007.) Markkinat hinnoittelevat myös työn arvon ja työstä maksettavan palkan. Esimerkiksi naisvaltaisten alojen miesvaltaisia aloja heikompi palkkataso voidaan selittää pohjimmiltaan sillä, että naisten työ ”tuottaa vähemmän”. (Hewitson 2010, 904.) Tämän kaltainen usko markkinoihin näkyy myös siinä, miten teoria suhtautuu kritiikkiin, jota valtavirtataloustieteen ulkopuoliset tutkijat ja toimijat esittävät jatkuvan talouskasvun tavoittelua kohtaan. Uusklassinen taloustiede katsoo, että vaikka jatkuvan talouskasvun tavoittelu myötävaikuttaa esimerkiksi ilmastonmuutoksen kiihtymiseen ja luonnonvarojen ehtymiseen, sen aiheuttamat ongelmat on mahdollista ratkaista siellä, missä ne ovat syntyneetkin: siis markkinoilla ja markkinoiden logiikalla. (Anderson & M’Gonigle 2012, 38.)

Uusklassisella taloustieteellä ja uusliberalistisella talouspolitiikalla voidaan katsoa olevan paljon yhteistä, mutta niiden välille on tärkeää tehdä käsitteellinen ero. Uusklassinen taloustiede on ollut keskeinen normatiivinen vaikutin siinä, millaista talouspolitiikkaa nykyään harjoitetaan eri puolilla maailmaa (Vartiainen 2016, 18). Sen ”näkemys markkinoista luo modernissa markkinataloudessa ajatuksellisen perustan sille, mikä on hyvän taloudenpidon näkökulmasta hyväksyttyä” (mt., 21).

²⁰ Metodologisesta individualismistaan huolimatta uusklassinen taloustiede ei kuitenkaan väitä, että yhteiskunta olisi palautettavissa vain ja ainoastaan yksilöihin. (ks. Vartiainen 2016, 21).

Käytännössä ”hyvä taloudenpito” tarkoittaa tässä tulkintani mukaan uusliberalistista talouspolitiikkaa. Näin siksi, että uusliberalistinen talouspolitiikka on ammentanut keskeisiä ideoitaan uusklassisen taloustieteen opeista (Patomäki 2013, 22–23): uusliberalismin kannattajat suosivat esimerkiksi mahdollisimman vapaita ja laajalle ulottuvia markkinoita, vaalivat yksityisen omistusoikeuden merkitystä ja korostavat yksilön omia ponnisteluja ratkaisevina hyvinvoinnin luomisessa. Uusliberalistit katsovat, että valtion tulee olla lähinnä markkinoiden mahdollisimman vapaan ja häiriöttömän toiminnan mahdollistaja. (Harvey 2005, 7–8.) Uusliberalistista talouspolitiikkaa on harjoitettu niin Suomessa kuin muualla maailmassa 1970-luvulta lähtien entistä enemmän. (Harvey 2005, 8).

Uusliberalistisia politiikkoja ryhdyttiin harjoittamaan jossain määrin lähes kaikkialla maailmassa 1970-luvulta lähtien (Harvey 2005, 8). 1980-luvun loppu merkitsi aikaa, jolloin markkinalogiikasta ja uusliberalismista tuli kiinteä osa myös suomalaisten puolueiden talousymmärrystä. Ajatukset allekirjoitettiin pitkälti niin puoluekentän vasemmalla kuin oikeallakin laidalla. Markkinauskoa voimisti entisestään kommunististen järjestelmien kaatuminen 1990-luvulla. Toisaalta puolueet ryhtyivät aiempaa enemmän myös kritisoimaan uusliberalistisia talousajatuksia 2000-luvun lähestyessä. (Mickelsson 2015, 273–275.)

4.2. Feministinen talousteoria

Feministinen taloustiede on verrattain nuori tieteenala. Esimerkiksi feminististen talousteoreetikkojen yhdistys ja tieteellinen julkaisu perustettiin vasta 1990-luvulla. (Hewitson 2010, 910.) Samoin kuin feminismin eri suuntauksilla, myös feministisillä talousteorioilla on luonnollisesti keskenään erilaisia painotuksia ja näkemyksiä. Talousteoriaa ei kuitenkaan voida pitää feministisenä, jos se ei allekirjoita kahta feminististen talousteorian ydinajatusta: yhtäältä sitä, että naiset ovat alisteisessa taloudellisessa asemassa suhteessa miehiin ja toisaalta sitä, että tämä seikka tulee muuttua. (mt., 902.)

Feministisen taloustieteen peruslähtökohta on, että jotta taloutta, sen monimutkaisia mekanismeja tai yksilöiden taloudellista toimintaa voidaan ylipäätään ymmärtää, on sukupuolinäkökulma otettava kokonaisvaltaisesti mukaan talouden tarkasteluun. Feministisen taloustieteen mukaan sukupuolella on useimmiten vaikutusta siihen, millainen taloudellinen asema ihmisellä on, tai millaisia tuloksia

hänen taloudelliset ponnistelunsa tuottavat. Toisin sanoen talousjärjestelmä on sukupuolittunut järjestelmä. Tämä pätee maailmanlaajuisesti riippumatta siitä, miten kehittyneenä maan taloutta pidetään. Feministiset talousteoreetikot ovat useimmiten kiinnostuneita paitsi sukupuolten välisistä eroista myös niistä eroista, joita eri naisryhmillä on keskenään. He tunnistavat, että sukupuolen lisäksi taloudellista eriarvoisuutta tuottavat muun muassa ihonväri ja luokka. (Hewitson 2010, 901–902.) Feministisen talousteorian mukaan niin talouspoliittiset käsitteet kuin asiantuntijuuskin ovat vahvasti sukupuolittuneita (Pearson & Elson 2015).

Feministinen talousteoria suhtautuu kriittisesti nykyajan taloustieteen niin kutsuttuun valtavirtaan. Käytännössä tämä tarkoittaa edellisessä alaluvussa esiteltyä uusklassista talousteoriaa. Feministiset talousteoreetikot katsovat, että uusklassinen talouskäsitelmä vahvistaa, ylläpitää ja luonnollistaa naisten ja eri naisryhmien alisteista taloudellista asemaa suhteessa miehiin.²¹ Näin on vaarassa käydä, kun talousteoria ei ota lainkaan huomioon esimerkiksi sukupuoleen, rotuun tai luokkaan liittyviä eroja. (Hewitson 2010, 901–903, ks. myös Bakker 1994, 4.) Feministinen talousteoria kritisoi myös uusliberaaleja, markkinavetoisia politiikkoja, jotka kasvattavat yksilöiden vastuuta itsestään, lisäävät epätyypillisiä työsuhteita ja kasvattavat yhteiskunnan taloudellista eriarvoisuutta. Erityisen kivuliaasti uusliberaali talouspolitiikka iskee ryhmiin, jotka ovat jo lähtökohtaisesti muita haavoittuvammassa asemassa. Tällaisiin ryhmiin kuuluvat esimerkiksi naiset. Tämä johtuu siitä, että sukupuolittunut hoivavelvoite kaatuu naisille selkeästi useammin kuin miehille. Lisäksi naiset muodostavat enemmistön työvoimareservin alipalkatuista ja heikkoa arvostusta nauttivista ammattikunnista. (McNay 2016, 57.) Käytännössä naiset jäävätkin aina miehiä heikompaan taloudelliseen asemaan, mikäli harjoitettu talouspolitiikka perustuu sellaiseen talousmalliin, joka ei huomioi palkattoman työn merkitystä osana talouden kokonaisuutta (Elson 2017, 16).

²¹ Uusklassinen talousteoria ei ole ainoa, jota feministinen taloustiede kritisoi naisten alisteisen taloudellisen aseman vahvistamisesta ja ylläpitämisestä. Samaa kritiikkiä on saanut myös esimerkiksi marxilainen talousteoria. (Hewitson 2010, 902.)

Feministiset talousteoriat eivät hyväksy uusklassisen taloustieteen keskeistä metodologista taustaoletusta, jonka mukaan uusklassinen taloustiede on arvovapaata, neutraalia tiedettä. Uusklassisen taloustieteen metodologian taustalla vaikuttavat ideologiset lähtökohdat ovat feministiteoreetikkojen mukaan individualismi ja horjumaton usko vapaaseen markkinatalouteen, joka palkitsee yksilön tämän ponnistelujen pohjalta. (Hewitson 2010, 901–903; 905.) Kuten Schlefer (2012, 4) huomauttaa, markkinat eivät yksin määrää eri alojen palkkatasoja – saati osaa arvioida, paljonko mistäkin työstä tulee maksaa palkkaa. Näin ollen ei ole perusteltua väittää, että esimerkiksi naisvaltaisten alojen miesvaltaisia aloja heikompi palkkataso olisi markkinoiden synnyttämä, optimoitu tilanne. Päinvastoin: naisvaltaisten matalapalkka-alojen taso määrittyi länsimaissa suurelta osin jo 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa (Hewitson 2010, 901). Tuolloin katsottiin, että naiset kävivät töissä lähinnä taskurahan ansaitsemiseksi, eikä heidän tuloillaan ollut merkittävää osuutta perheen elättämisessä. Tämän vuoksi heille ei myöskään tarvinnut maksaa samaa palkkaa kuin miehille. (mt.) Myöhemmin tämä historiasta juontuva käytäntö on vakiintunut ja institutionalisoitunut, minkä voidaan katsoa näkyvän Suomessakin esimerkiksi naisvaltaisia aloja koskevissa kollektiivisissa työehtoneuvotteluissa (Koskinen Sandberg, Törnroos & Kohvakka 2017).

4.3. Talous sosiaalisena varustamisena

Feministiset taloustieteilijät eivät ole ajattelultaan täysin yhtenäinen ryhmä, joka olisi sitoutunut ajattelussaan tiettyyn talouden paradigmaan. Yhdistäviä tekijöitä on kuitenkin monia. Feministisiä talouden teorioita tutkinut Marilyn Power (2004) on löytänyt ja nimennyt viisi metodologista peruslähtökohtaa, jotka yhdistävät feministisiä talouden teorioita. Nämä viisi lähtökohtaa voivat kuvata myös toimijan talouskäsitteitä ja maailmankuvaa. Ne ovat seuraavat: 1) hoivatyö ja palkaton kotityö ovat keskeinen ja tuottava osa taloutta, 2) ihmisten hyvinvointi on talouden keskeinen tavoite, 3) talouden lopputulosten lisäksi myös talouden prosessit ovat tärkeitä, 4) eettinen kannanotto kuuluu talouden analyysiin ja 5) sukupuolen lisäksi risteävien eli intersektionaalisten erojen, kuten luokan ja etnisen taustan, huomioiminen eri ihmisryhmien välillä on tärkeä osa talouden analyysiä. Power kutsuu näiden viiden tekijän kokonaisuutta nimellä sosiaalinen varustaminen (*social provisioning*) (ks. myös Nelson 1993). Power (2004) korostaa, että sosiaalisen varustamisen mallissa talous ymmärretään prosessina, jossa ihmiset toimivat yhdessä, aina tavalla tai toisella riippuvaisina toisistaan, ja varmistavat näin kollektiivisesti toimeentulonsa. Siinä huomio keskittyy yksilöiden

välisen kilpailun sijaan yhteistyöhön, taloudelliseen ylläpitoon ja ihmisten keskinäiseen tukemiseen. Sosiaalisen varustamisen ei myöskään tarvitse tapahtua markkinoilla, vaan se voi yhtä hyvin tapahtua esimerkiksi yhteisössä tai perheessä. Sosiaalisen varustamisen toimijalla voi olla oman edun tavoitteluun liittyviä motiiveja, mutta se ei ole välttämätöntä. Tämä kaikki laventaa perinteistä käsitystä siitä, missä talouden toiminnot tapahtuvat ja millaisia talouden toimijat voivat olla. (mt., 6–7.) On selvää, että sosiaalinen varustaminen eroaa lähtökohdiltaan uusklassisesta talousajattelusta, jonka keskeinen toimija ja lähtökohta on markkinoilla omaa etuaan rationaalisesti tavoitteleva yksilö, sillä feministisen talousteorian talouskäsitys ei typisty yksityisiin markkinoihin tai rationaalisten yksilöiden välillä tehtäviin osto- ja myyntitapahtumiin.

Sosiaalisen varustamisen malli tarkastelee taloudellista toimintaa joukkona sosiaalisia toimia, ei niinkään yksilöllisinä valintoina. Samoin se näkee, että talouden keskeisin lopputulos on ennen muuta ihmisten yhdessä luoma sosiaalinen tuotanto. Malli ei kiellä, etteikö taloudellinen toiminta voisi synnyttää myös yksilötason hyötyjä – päinvastoin. Sosiaalisen varustamisen ajattelumalli tunnistaa myös sen, että ihmiset tekevät yksilöllisiä ja yksilöllisistä tarpeista lähtöisin olevia valintoja, mutta kyseenalaistaa sen, että näiden valintojen takana olisi klassisen taloustieteen ajatus yksilöstä ensisijaisesti oman etunsa maksimoijana. Sosiaalisen varustamisen näkökulma ei myöskään ota annettuna jotakin tiettyä talouden lopputulosta. Se korostaa sitä, että taloudellinen lopputulos on aina yhteiskunnallisten valtasuhteiden ja niiden pohjalta tehtyjen valintojen seurausta. Tämän perusteella sekä vallan jakautuminen että talouteen liittyvät poliittiset valinnat voidaan aina myös kyseenalaistaa. (Power 2004, 7.) Talouden sosiaalisen varustamisen mallilla ja feministisellä poliittisen talouden teorialla on siis selkeästi havaittavia yhtymäkohtia aiemmin esiteltyyn politiikan feministiseen teoriaan, joka pyrkii muuttamaan yhteiskunnallisia rakenteita ja politisoimaan asioita, jotka on tavallisesti jätetty politiikan ja poliittisen ulkopuolelle.

Seuraavissa alaluvuissa määrittelen tarkemmin, mitä Powerin nimeämät ja edellä luetellut talouden sosiaalisen varustamisen lähtökohdat tarkoittavat.

4.3.1. Hoivatyö ja palkaton työ osana taloutta

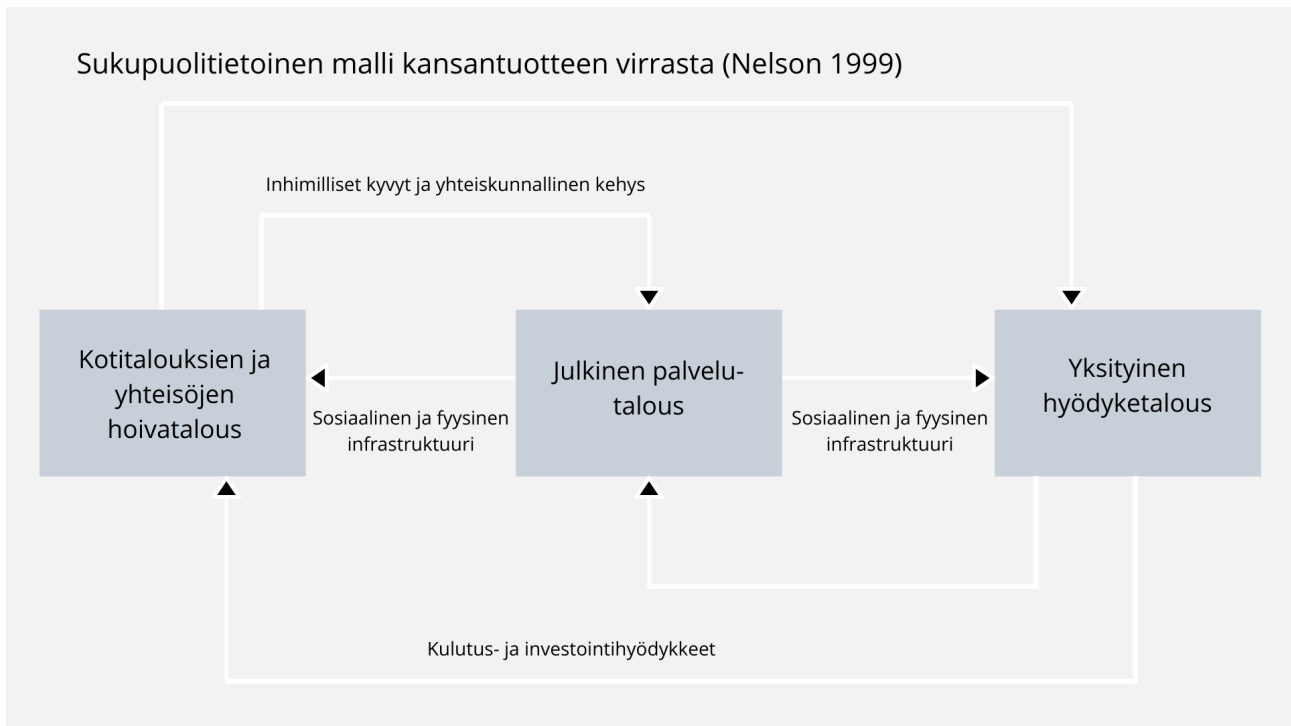
Useissa feministisissä talousteorioissa talouden määritelmä ja näin ollen myös talouden analyysi sisältää palkkatyön ohella myös palkattoman työn. Lisäksi ne pitävät kaikkea hoivatyötä elintärkeänä

osana talouden toimintaa. (Power 2004, 4.) Valtavirran taloustieteessä hoivan tai palkattoman työn merkitystä taloudelle ei usein tunnisteta (esim. Mellor 2018). Laajasti ymmärrettynä hoiva pitää sisällään monenlaisia palkallisia ja palkattomia toimia, joilla vastataan niin ihmisten henkisiin kuin ruumiillisiin huolenpidon tarpeisiin. Anttosen & Zechnerin mukaan hoiva ”on paljon enemmän kuin pelkkää työtä. Se määrittää sosiaalisia suhteita ja inhimillistä kanssakäymistä”. (2009, 16–18.)

Näkemyksistä, että hoivatyö ja palkaton työ ovat olennainen osa taloutta, liittyy edellisessä kappaleessa esiteltyyn ajatukseen, jonka mukaan taloutta ei tulisi tarkastella niinkään yksilöiden kuin toisiinsa riippuvuussuhteissa olevien ihmisten kautta, sillä jokainen yksilö on viime kädessä riippuvainen muista. Tämä pätee myös talouden toimijoihin. (Power 2004, 4.) Palkkatyö ja palkaton työ ovat monin tavoin yhteydessä ja riippuvaisia toisistaan: kotitalouksien piirissä tehtävä palkaton työ huolehtii muun muassa yksilöiden sosiaalistamisesta sekä taidoista ja kyvyistä, jotka ovat palkkatyölle elintärkeitä. Esimerkiksi kotitalouksissa suoritettua hoivaa voidaan kutsua tässä mielessä hoivapalveluksi, josta myös palkkatyösektori hyötyy. Kotitalouksissa tehty palkaton hoiva voidaan ulkoistaa joko julkisen tai yksityisen sektorin palkkatyöksi, jolloin kyseessä on palkattoman työn sijaan joko julkinen palvelu tai hyödyke, jolla tavoitellaan voittoa. (Himmelweit 2002, 52–53; ks. myös Nelson 1999) Kun hoivaa tarkastellaan tähän tapaan sosiaalisena ja taloudellisena välttämättömyytenä, se ei enää ole pelkkä talouden menoerä. Päinvastoin hoivasta tulee tuottavaa työtä ja keskeinen talouden komponentti (Himmelweit 2002, 54), suoritettiinpa se sitten palkattomana työnä kotitaloudessa tai palkkatyönä sen ulkopuolella. Jos hoivaan ei sijoiteta riittävästi aikaa ja rahaa, kärsii myös muu talous ennen pitkää välillisesti, kun työvoiman kyvyt ja taidot heikkenevät. (emt., ks. myös Mellor 2018.) Toisin sanoen palkallinen ja palkaton hoiva eivät vain tue muita talouden sektoreita, vaan viime kädessä mahdollistavat niiden olemassaolon.

Nelsonin (1999, 8) sukupuolitietoinen malli kansantuotteen virtauksesta yhteiskunnassa (kuviokuva 1) havainnollistaa yhteiskunnan eri taloudenosien keskinäisriippuvuutta. Se auttaa hahmottamaan, miten kotitalouksissa, julkisella sektorilla ja yksityisillä markkinoilla harjoitetut taloudelliset toimet vaikuttavat talouden kokonaisuudessa suhteessa toisiinsa.

Kuvio 1: Nelsonin (1999, 8) sukupuolitietoinen malli kansantuotteen virtauksesta yhteiskunnassa (suomennot omia).

Talouspoliittiset toimet kohdistuvat tyypillisesti palkkatyön alueelle. Harvemmin kuitenkin huomioidaan, että nämä toimet vaikuttavat myös palkattomaan työhön, kuten palkattomaan hoivaan, ja tällöin haluttuja taloudellisia lopputuloksia ei välttämättä saavuteta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että eri sukupuolet tekevät palkallista ja palkatonta työtä keskenään eri määriä. Käytännössä naiset joutuvat miehiä useammin tekemään valintoja palkkatyön ja palkattoman työn välillä. (Himmelweit 2002, 49, 53–54.) Suomessakin naiset tekevät yhä suurimman osan palkattomasta koti- ja hoivatyöstä, ja miehet puolestaan tekevät naisia enemmän kodin ulkopuolista palkkatyötä (Tilastokeskus). Muutos on hidasta, ja tilanne on tasoittunut viime vuosikymmeninä vain hieman (Pääkkönen 2013).

4.3.2 Hyvinvointi talouden tavoitteena

Feministinen lähestymistapa talouteen kyseenalaistaa niiden mittareiden keskeisyyden, joilla yhteiskunnan taloudellista menestystä tavallisesti mitataan. Tällaisia mittareita ovat esimerkiksi bruttokansantuote (BKT) tai keskipalkat. Feminististen talusteorioiden mukaan perinteisten mittareiden rinnalle tai niiden sijaan tarvitaan kokonaan toisenlainen lähestymistapa talouteen: sellainen, jossa yhteiskunnan taloudellista menestystä ei mitata ensisijaisesti rahalla, vaan

hyvinvoinnilla. (Power 2004, 5, ks. myös Aslaksen, Fraatten & Koren 1999 ja Berik, van der Meulen Rodgers & Seguino 2009.) Hyvinvointi myös ymmärretään feministisen talouden teorioissa usein yhdeksi yhteiskunnan taloudellisen aktiivisuuden mittariksi. Käytännössä hyvinvointi talouden tavoitteena tarkoittaa, että talouteen liittyviä uudistuksia tehtäessä ensisijaisen tavoitteen tulisi olla ihmisten hyvinvoinnin lisääminen, eikä esimerkiksi kulujen vähentäminen. (Power 2004, 10.)

Hyvinvointitutkimuksen ydin on sen tarkastelussa, ”mitä ja mikä on hyvä elämä” (Saari 2011a, 11). Hyvinvointitutkijat ovat erimielisiä siitä, mitkä yhteiskunnan ja ihmiselämän osa-alueet ovat keskeisimpiä hyvinvoinnin kannalta. Yksimielisyyttä ei ole esimerkiksi siitä, mitä tekijöitä tarkalleen tulisi käyttää hyvinvoinnin mittarina, tulisiko joillekin mittareille antaa toisia enemmän painoarvoa, tai mitä ylipäätään tarkoitetaan, kun puhutaan hyvinvoinnin edistämisestä politiikan keinoin. (mt., 9.) Osa hyvinvointitutkimuksen teorioista keskittyy määrittelemään sitä, mistä hyvä elämä koostuu. Toiset taas katsovat, että ihmisten vaihtelevien preferenssien ja tavoitteiden takia on mielekkäämpää keskittyä niihin institutionaalisiin edellytyksiin, jotka mahdollistavat ihmisille näiden itsensä näköisen hyvän elämän tavoittelun. (mt., 12.) Moniulotteisuudesta huolimatta myös hyvinvointia pyritään toisinaan mittaamaan vain muutamilla indikaattoreilla, joihin kuuluvat esimerkiksi bruttokansantuote ja siitä johdetut aidon kehityksen indikaattori tai inhimillisen kehityksen indeksi (mt., 15–16).

Powerin teoriassa hyvinvointi tarkoittaa yksilön oikeuksia ja tarkemmin Senin (1999) määrittelemiä ihmisten yksilöllisiä tarpeita (*personal heterogeneities*, käänös oma). Jotta yksilöllisten tarpeiden idea voidaan ymmärtää oikeassa kontekstissa, esittelen Senin hyvinvointiin liittyviä ajatuksia ja erityisesti toimintamahdollisuuksien teoriaa hieman tätä käsitettä laajemmin.²²

Feminististen talousteoreetikkojen tapaan Sen (1999) ajattelee, että yhteiskunnallisen kehityksen mittariksi tarvitaan muutakin kuin BKT tai muita tulosidonnaisia lukuja, eikä talouskasvu ole

²²Senin toimintateoreettisen hyvinvointikäsitteen suhteesta muihin hyvinvointikäsitteisiin ks. esim. Niemelä 2010.

itsessään riittävä yhteiskunnallinen päämäärä. Yhteiskunnallista kehitystä tulisi hänen mukaansa ylipäättään tarkastella nykyistä enemmän siitä näkökulmasta, lisääkö se ihmisten vapauksia ja parantaako se ihmisten elämän laatua (mt., 14.) – siis hyvinvointia. Ajatuksen mukaan esimerkiksi talouskasvulla voi siis olla välineellistä arvoa, mikäli se onnistuu tuottamaan ihmisille hyvinvointia. Ihmisten käytössä oleva varallisuus ei kuitenkaan välttämättä yksin kerro ihmisten hyvinvoinnin tasosta. Senin sanoin ”varallisuuden hyödyllisyys on siinä, mitä se sallii meidän tehdä – siinä perustavanlaatuisessa vapaudessa, jonka se sallii meidän saavuttaa” (mt.)²³. Sen (1999, 10–11) huomauttaa, että erilaiset vapaudet liittyvät kiinteästi yhteen ja toimivat toisiaan vahvistaen. Näitä vapauksia ovat taloudellisen vapauden lisäksi poliittinen vapaus ja vapaus eli mahdollisuudet riittäviin hyvinvointipalveluihin kuten koulutukseen ja terveydenhoitoon. Ihmisten vapauksien edistäminen on Senille (1999) tärkeää paitsi yksilön myös yhteiskunnallisen kehityksen näkökulmasta. Hänen mukaansa ihmiset, joilla on riittävästi vapautta harjoittaa itselleen merkityksellisiä asioita, eivät ole ainoastaan vapaita puutteen asettamista kahleista: he todennäköisesti elävät myös kiinteämmin sidoksissa muuhun yhteiskuntaan ja osallistuvat näin sen rakentamiseen ja kehittämiseen. (mt., 14–15.)

Varallisuus siis luo Senin (1999) mukaan parhaimmillaan sellaista vapautta, joka mahdollistaa ihmisen täysipainoisen toimimisen yhteiskunnassa. Hänen teoriassaan hyvinvointi linkittyykin vahvasti yhteen toimintamahdollisuuksien (*capability*)²⁴ kanssa: jos ihmiseltä on riistetty tämän toimintamahdollisuudet, ei tällä ole todellista vapautta toimia yhteiskunnassa. Näin ihmisellä ei ole mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan kehittämiseen tai vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Kun ihmisellä taas on vapauden suomia toimintamahdollisuuksia, hän pystyy toimimaan edistääkseen itselleen tärkeitä asioita ja näin myös hyvinvointiaan. (mt., 11; 14–15). Tätä lähestymistapaa kutsutaan toimintamahdollisuuksien teoriaksi (*capability approach*). Toimintamahdollisuuksien

²³ ”The usefulness of wealth lies in the things that it allows us to do - the substantive freedoms it helps us to achieve.” (Sen 1999, oma käännös.)

²⁴Tässä työssä *capability* suomennetaan Niemelän (2010, 19–20) tapaan tilanteesta riippuen kyvyksi tai toimintamahdollisuudeksi.

teoria ei näe köyhyyttä pelkästään rahan puutteena, vaan myös mekanismina, joka riistää ihmiseltä tämän perustavanlaatuiset toimintamahdollisuudet. Sen mukaan alhaiset tulot voivat kuitenkin olla aivan keskeinen vaikutin siinä, että ihmisen perustavanlaatuiset toimintamahdollisuudet puuttuvat, ja toisinpäin: jos ihmisellä ei ole ollut esimerkiksi mahdollisuutta kouluttautua, hänellä ei ole myöskään koulutuksen suomaa mahdollisuutta hankkia itselleen tuloja, ja niin edelleen. (Sen 1999, 87.)

Senin (1999) mukaan yksilön hyvinvointiin vaikuttaa siis käytössä olevien materiaalistien hyödykkeiden lisäksi keskeisesti se, miten tämä pystyy hyödyntämään kyseisiä resursseja. Yksilön kyky hyödyntää resursseja taas riippuu niistä yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista olosuhteista, joissa yksilö toimii. Näistä olosuhteista ja niistä kumpuavista tarpeista Sen käyttää termiä henkilökohtaiset erot, jonka Power (2004) nostaa teoriassaan osaksi hyvinvoinnin ymmärrystä. Termi alleviivaa sitä, että ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet saavuttaa hyvinvointia käytettävissä olevilla tuloillaan sen mukaan, onko heillä esimerkiksi fyysisiä toiminnan rajoitteita tai mihin sukupuoleen tai ikäryhmään he kuuluvat. Esimerkiksi vammaton tai terve ihminen saavuttaa samalla tulomäärällä todennäköisesti enemmän hyvinvointia kuin ihminen, jonka täytyy käyttää merkittävä osa tuloistaan vammansa tai sairautensa hoitoon. (mt., 70.) Vapaus nähdään siis todellisena ja yhtäläisenä mahdollisuutena tehdä ja saavuttaa asioita riippumatta siitä, millaiset taloudelliset tai sosiaaliset lähtökohdat ihmisellä on. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että osa ihmisistä voi tarvita enemmän resursseja kuin toiset saavuttaakseen jälkimmäisten kanssa yhtäläisen hyvinvoinnin tason.

Power (2004) toteaa, että edellä kuvattu hyvinvoinnin käsite koskee myös seuraavien sukupolvien hyvinvointia. Tämä tarkoittaa, että myös ympäristön suojeluun liittyvät tavoitteet ovat yhteydessä hyvinvoinnin tavoitteluun, sillä niillä pyritään varmistamaan seuraavien sukupolvien mahdollisuus hyvinvointiin. (mt., 13–15.) Power avaa myöhemmässä artikkelissaan (2009, 61) sosiaalisen varustamisen malliin kuuluvan hyvinvointitavoitteen suhdetta ilmastonmuutokseen ja ympäristön suojeluun seuraavasti: ”Koska emme voi kysyä tulevilta sukupolvilta sitä, mitä valintoja he haluavat tehdä, heidän hyvinvoinnistaan huolehtiminen tarkoittaisi, että meidän pitäisi mahdollistaa heille

kaikki valinnat. Tämä tarkoittaa, että luontoympäristöä vahingoitetaan mahdollisimman vähän.”²⁵ Näin ollen ihmisten hyvinvoinnin lisäksi myös ympäristön hyvinvointi tai suojeleminen talouden tavoitteena on perusteltua ottaa mukaan, kun tarkastellaan sosiaalisen varustamisen ilmenemistä puolueiden ohjelmissa.²⁶

Nelson ja Power (2018) ovat sittemmin tarkastelleet artikkelissaan, miten tutkijat ovat pyrkineet luomaan yhteyksiä feministisen ja ekologisen talousteorian välille. He viittaavat ilmastonmuutoksen ja lajien sukupuuton kaltaisiin ilmiöihin ja toteavat, että feministisen ja ekologisen talousteorian yhteensaattaminen voisi olla mukana luomassa “sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä yhteiskuntia”. He toteavat, että sekä feministisessä että ekologisessa talouden teoriassa on kyse hoivasta (*care for*) ja välittämisestä (*care about*): ihmisten tai luonnon hyvinvoinnin edellytyksistä huolehtimisesta ja ihmisestä tai luonnosta välittämisestä (mt., 80). Myös esimerkiksi Elomäki (2018) listaa ympäristön hyvinvoinnin yhdeksi feministisemmän talouspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi ihmisten hyvinvoinnin ohella.

4.3.3. Talouden prosessit osana talouden tarkastelua

Sosiaalisen varustamisen idea antaa painoarvoa talouden lopputuloksien lisäksi myös niille prosesseille, jotka johtavat tiettyihin lopputuloksiin. Taloudellisten toimien seurauksena syntyvässä hyvinvoinnissa ei ole kyse vain siitä, saako ihminen ruokaa syödäkseen ja onko hänellä paikka, jossa nukkua yönsä. Näitäkin tarvitaan, mutta lisäksi kyse on hyvinvoinnin tuottamisen mekanismeista ja prosesseista: siitä, onko ihmisellä vapaus ja mahdollisuus tehdä omaa hyvinvointiaan edistäviä valintoja. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, onko ihmisellä mahdollisuus osallistua

²⁵ ”Because we cannot ask future generations what choices they would prefer to make, concern for their well-being would require us to keep as many options open as possible, which implies damaging the natural environment as little as possible.” (Power 2009, käännös oma.)

²⁶ On totta, että Powerin (2004) teoriassa ympäristön suojeleminen ikään kuin sisältyy hyvinvoinnin tavoitteluun. Katson kuitenkin, että ihmisten ja ympäristön hyvinvointia on perusteltua tarkastella analyysissä erillisinä pääkategorioina, sillä se mahdollistaa aineiston monipuolisemman tarkastelun.

taloutta koskevaan poliittisen päätöksentekoon. Samoin ihmisen tulisi voida itse vaikuttaa siihen, millaiset taloudelliset päätökset ovat hänen kannaltaan suotavia. Ihmisellä tulisi olla sananvaltaa esimerkiksi siihen, milloin hänen tilanteensa sallii palkkatyön ja milloin on tärkeämpää keskittyä esimerkiksi kotona tehtävään palkattomaan hoivaan. Merkittävää on sekin, onko ihmisellä käytössään riittävästi tietoa, jotta hän voi tehdä itsensä kannalta mahdollisimman suotuisia päätöksiä esimerkiksi kotiympäristössä tai politiikassa. Edelleen voidaan katsoa, että ihminen tarvitsee koulutusta, jotta hänellä olisi käytössään edellä kuvattua tietoa. (Power 2004, 10.) Toisin sanoen esimerkiksi ruoan ja kodin kaltaisten perustarpeiden tulee täytyä jokaisen ihmisen kohdalla, mutta ei ole samantekevää, millaisen polun kautta nämä tarpeet tulevat tyydytetyksi: tärkeää on, että ihminen saa itse vaikuttaa prosessin kulkuun.

Prosessinäkökulma liittyy myös yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin eli siihen, että eri ihmisryhmillä on käytössään eri määrä taloudellista, sosiaalista ja poliittista valtaa tärkeinä pitamiensä päämäärien edistämiseen. Valta tai sen puute puolestaan vaikuttaa siihen, onko ihmisillä mahdollisuus aitoon yhteiskunnalliseen toimijuuteen (*agency*). (Power 2004, 5; 10.) Katson, että tämä liittyy myös aiemmin esiteltyyn Senin (1999) toimintamahdollisuuksien teoriaan: Kun ihmisellä on poliittista ja taloudellista vapautta sekä vapaus esimerkiksi terveydenhuollon ja koulutuksen kaltaisiin sosiaalisiin hyödykkeisiin, hänellä on myös näiden vapauksien suomia toimintamahdollisuuksia. Kun ihmisellä on riittävät toimintamahdollisuudet, hänellä on valtaa myös suhteessa omaa elämänsä koskeviin ratkaisuihin. Samoin riittäväillä toimintamahdollisuuksilla varustettu ihminen voi toimia entistä paremmin myös kanssaihminen apuna ja tukena. Tätä näkökulmaa Sen (mt., 11) kutsuu toimijalähtöiseksi (*agent-oriented*, suomennos oma).

Sosiaalisen varustamisen idean mukaan myös sosiaaliset normit vaikuttavat talouden prosesseihin ja lopputuloksiin (Power 2004). Esimerkiksi pienten lasten äitien halukkuuteen siirtyä palkattomasta hoivatyöstä palkkatyöhön voi vaikuttaa sukupuolittunut hoivanormi: taloudellisesta kannusteesta huolimatta äiti saattaa katsoa, että omien lasten hoitaminen on tärkeämpää kuin perheen materiaalisen hyvinvoinnin lisääminen. Yhteiskunnan tavoittelemat taloudelliset lopputulokset eivät siis välttämättä toteudu, jos sosiaalisten normien vaikutusta ei ole huomioitu tai normit eivät muutu. (Himmelweit 2002.)

Sosiaalisen varustamisen teorian ajatus talouden prosesseista ja niiden vaikutuksesta talouden lopputuloksiin on siis varsin moniulotteinen. Tässä tutkimuksessa talouden prosessien tarkastelu keskittyy siihen, miten ihmisten vaikutusmahdollisuudet taloudelliseen päätöksentekoon nähdään. Tämä johtuu siitä, että aineistona puolueohjelmat eivät juurikaan anna mahdollisuuksia tarkastella esimerkiksi koulutuksen ja taloudellisen päätöksenteon tai talouden ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden välistä yhteyttä.

4.3.4. Eettinen kannanotto osana talouden analyysia

Neljäs lähtökohta Powerin talouden feministisessä ymmärryksessä on, että arvovalinnat ja eettinen kannanotto ovat välttämätön osa taloutta ja sen tutkimusta (2004, 5). Käytännössä tämä tarkoittaa tutkijan ääneen lausumaa sitoutumista feministisiin lähtökohtiin. (mt. 5; 7.) Kuten johdantokappaleessa kävi ilmi, sama eettisten kannanottojen välttämättömyys koskee myös käytännön talouspolitiikkaa. Elomäen (2018) sanoin ”feministisessä talouspolitiikassa on kyse arvovalinnoista.” Powerin (2004) teoriassa todetaan arvovalintojen olevan väistämättä läsnä talouden tutkimuksessa ja ymmärryksessä, ja jopa kaivattu osa tutkimusta, mikä voidaan ymmärtää kritiikiksi uusklassiselle talousteorialle, joka kehystää omat tutkimukselliset lähtökohtansa ja lopputuloksensa päinvastoin neutraaleiksi ja arvovapaiksi (Hewitson 2010, 903).

4.3.5. Risteävien erojen huomioiminen osana talouden päätöksiä

Viides lähtökohta Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriassa on intersektionaalisuus eli risteävien erojen huomioiminen osana talouden analyysia. Feministinen taloustiede tunnistaa useimmiten, että naiset eivät ole yhtenäinen ryhmä, johon talouspoliittiset tai muutkaan päätökset vaikuttaisivat samalla tavalla. Tämän takia on tärkeää miettiä, miten poliittiset päätökset vaikuttavat eri sukupuolten lisäksi esimerkiksi rodullistettujen ihmisten, etnisten vähemmistöjen tai eri ikäryhmien käytettävissä oleviin resursseihin ja elämänlaatuun. (mt. 5; 10.) Esittelen tässä alaluvussa intersektionaalisuuden pääpiirteet Crenshawin (1991) mukaan, jotta käsitteen yhteydet sosiaalisen varustamisen muihin lähtökohtiin tulevat ilmi.

Termiä intersektionaalisuus käytti akateemisessa teoretisoinnissa ensimmäisen kerran Kimberly Crenshaw (1991). Artikkelissaan Crenshaw osoittaa, että vain yhteen sosiaalista eriarvoisuutta

tuottavaan eroon, kuten sukupuoleen tai 'rotuun', keskittyminen jättää usein näkymättömiin ihmisryhmien sisäiset erot. Ryhmien sisäiset erot ovat kuitenkin merkityksellisiä, sillä ne ovat rakenteeltaan hierarkkisia ja vaikuttavat ihmisten käytössä oleviin valtaresursseihin. Crenshaw käyttää esimerkkinä rodullistettujen naisten kohtaamaa väkivaltaa: näihin ryhmiin kohdistuvat väkivallanteot saavat käyttövoimansa samanaikaisesti sekä seksismistä että rasismista, toisin sanoen sekä sukupuoleen että 'rotuun' liittyvästä erottelusta ja hierarkiasta. Tasa-arvon saavuttamiseksi ei täten riitä, että puhutaan naisten oikeuksista, sillä ne tarkoittavat yleensä käytännössä valkoisen ja keskiluokkaisen naisen oikeuksia. (mt., 1242–1245.) Käytännössä esimerkiksi turvakotiin hakeutuvan, rodullistetun naisen kokema väkivalta on monissa tapauksissa yksi monista sorron muodoista, jotka ovat läsnä naisen elämässä. Taustalla on usein myös rakenteellista köyhyyttä ja työttömyyttä, jotka syntyvät sukupuolen, 'rodun' ja luokan leikkauspisteessä ja edelleen hankaloittavat mahdollisuuksia päästä irti väkivaltaisesta suhteesta. (mt., 1245.) Intersektionaalisuuden käsite on siis syntynyt ennen kaikkea tarpeesta ymmärtää ryhmien sisäisiä eroja, ryhmien välisiä risteäviä valtasuhteita ja niiden vaikutuksia ihmisten jokapäiväiseen elämään.

Intersektionaalisuuteen liittyvä keskeisesti eron (*difference*) käsite. Se voidaan ymmärtää vähintään kahdella tavalla. Ensimmäinen keskittyy ryhmien keskenään vaihteleviin kokemuksiin. Kun tarkastellaan, miten 'rotu' vaikuttaa kokemukseen, voidaan kiinnittää huomiota kahteen asiaan: yhtäältä siihen, että kategoriana 'naisuus' ei välttämättä ole merkittävimässä asemassa, kun puhutaan rodullistettujen naisten kokemasta sorrosta, ja toisaalta siihen, että rodullistetut naiset eivät ole keskenään samanlainen ryhmä. Toinen ja varsin erilainen ymmärrys eron käsitteestä tulee postmodernista perinteestä. Se kyseenalaistaa pysyvien, eroihin perustuvien identiteettien olemassaolon ja näkee niiden olevan jatkuvassa sisäisessä muutoksessa. Postmodernin ajattelun mukaan identiteetillä ei myöskään ole objektiivista perustaa. (Maynard 2001, 125–126.) Tämä ei silti tarkoita, että postmodernismi ja intersektionaalisuus eivät sopisi yhteen: intersektionaaliset postmodernistit vain katsovat, että identiteetit ovat jatkuvien neuvottelujen ja uudelleen määrittelyiden kohteena (Lykke 2010, 51).

Intersektionaalisuuden huomioiminen yhtenä taloudellisen analyysin kulmakivenä lähestyy Senin (1999) ajatusta yksilöllisistä eroista hyvinvoinnin edellytysten taustalla: jotta erilaisista sosiaalisista lähtökohdista tulevilla ihmisillä olisi mahdollisuus yhtäläiseen hyvinvointiin, täytyy tunnistaa, millaiset edellytykset heillä on hyödyntää käytettävissä olevia resursseja oman hyvinvointinsa

luomiseen. Kun intersektionaaliset erot tunnustetaan, ne voidaan huomioida myös käytännössä esimerkiksi taloudellisten päätösten vaikutusten ennakoarvioinnissa. Ennakoarvioinnin pohjalta voidaan lopulta tarkastella, miten päätös toteutuessaan vaikuttaisi eri ihmisryhmien elämään.²⁷

4.3.6. Talous sosiaalisena varustamisena: yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että feministinen talouden teoria laajentaa ja haastaa perinteistä talouskäsitystä. Sosiaalisen varustamisen teoria (Power 2004) ottaa huomioon palkkatyösektorin lisäksi palkattoman työn ja hoivatyön, tuo ihmisten hyvinvoinnin talouden mittaamisen keskiöön ja kiinnittää huomiota talouden lopputulosten ohella myös niihin vaikuttaviin prosesseihin ja eri ihmisryhmien välisiin risteäviin eroihin. Käytännössä monet sosiaalisen varustamisen teorin osat liittyvät jollakin tapaa yhteen: Talouden prosesseja tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että valta jakaantuu epätasaisesti eri ihmisryhmien kesken. Tähän liittyy muun muassa kysymys siitä, onko ihmisellä mahdollisuus vaikuttaa häntä itseään ja yhteiskuntaa koskevaan taloudelliseen päätöksentekoon. Huomio siitä, että valta jakaantuu epätasaisesti, liittyy puolestaan kiinteästi risteävien eli intersektionaalisten erojen huomiointiin: intersektionaalinen lähestymistapa tunnistaa ja tunnustaa, että erilaiset sosiaaliset positiot vaikuttavat siihen, millaisia valtaresursseja ihmisillä on käytössään. Lisäksi intersektionaalinen tarkastelu auttaa havaitsemaan, miten henkilökohtaiset erot (Sen 1999) vaikuttavat ihmisten mahdollisuuksiin saavuttaa hyvinvointia, joka on sosiaalisen varustamisen teoriassa (Power 2004) talouden keskeinen tavoite.

²⁷ Kanadan valtionhallinnossa käytössä oleva GBA+ -työkalu on esimerkki päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin työkalusta, joka huomioi intersektionaaliset erot, ks. <https://cfc-swc.gc.ca/gba-ac/index-en.html>.

5. Puolueiden esittely

5.1. Feministinen puolue

Feministinen puolue (F!) perustettiin kesäkuussa 2016 ja vietiin puolurekisteriin alkuvuodesta 2017. Pian tämän jälkeen, keväällä 2017 puolue osallistui kuntavaaleihin, joissa se sai yhden valtuutetun Helsingin kaupunginvaltuustoon. Keväällä 2019 puolue osallistui eduskunta- ja eurovaaleihin, mutta jäi niissä ilman paikkoja. Puolueella oli vuoden 2018 lopulla kaikkiaan hieman alle 900 jäsentä. Puolueen toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin kuuluvat tällä hetkellä vuonna 2016 hyväksytty yleisohjelma, kuntavaaliohjelma vuodelta 2017 sekä eduskunta- ja eurovaaliohjelmat keväältä 2019. Puolueen puheenjohtajana on toiminut syksystä 2017 Katju Aro, joka edustaa puoluetta myös Helsingin kaupunginvaltuustossa.

F!: nettisivuilla todetaan, että ”Feministinen puolue on perustettu, koska perinteinen politiikka ei ole onnistunut ratkaisemaan seksismiä, rasismia ja muita syrjinnän muotoja” (Feministisen puolueen nettisivut²⁸). Toteamus viittaa siihen, että puolue ei ole tyytyväinen puoluepolitiikan nykyisiin toimintatapoihin. Poliittikkansa ”kolmeksi kärjeksi” (Feministisen puolueen nettisivut)²⁹ puolue nimeää sukupuolten tasa-arvon, syrjimättömyyden ja inhimillisen turvallisuuden. Puolueen yleisohjelman läpileikkaaviksi teemoiksi nimetään syrjimättömyyden ja inhimillisen turvallisuuden lisäksi hyvinvointi. Puolue määrittelee, että ”feministisen politiikan tavoitteena on yhteiskunta, jossa kaikilla ihmisillä on mahdollisuus toteuttaa täysi potentiaalinsa yhdenvertaisena muiden kanssa” (Feministisen puolueen nettisivut)³⁰. Samassa yhteydessä se nostaa esiin monia ihmisryhmien välisiä risteäviä eli niin kutsuttuja intersektionaalisia eroja, jotka vaikuttavat ihmisten mahdollisuuksiin

²⁸ <https://www.feministinenpuolue.fi/poliittiset-ohjelmamme>

²⁹ <https://www.feministinenpuolue.fi>

³⁰ <https://www.feministinenpuolue.fi>

toteuttaa itseään ja toimia yhteiskunnassa. F! listaa tällaisiksi muun muassa ihonvärin, seksuaalisuuden, luokan ja toimintakyvyn (emt.).

Suomen Feministinen puolue on varsin nuori puolue, eikä siitä näin ollen ole toistaiseksi käytännössä saatavilla tutkimustietoa. Puolueen ruotsalaisesta sisarpuolueesta, Feministisk initiativista (Fi), on sen sijaan olemassa tutkimusta. Sitä voinee pitää suuntaa-antavana myös Suomen Feministisen puolueen tapauksessa, sillä F! on saanut inspiraatiota omaan politiikkaansa Ruotsin Fi:ltä (Jaskari 9.10.2017) ja tehnyt sen kanssa yhteistyötä muun muassa valmistellessaan yleisohjelmaansa (Feministisen puolueen blogi 2016)³¹. Fi ei sijoita itseään taloudellisesti vasemmisto–oikeisto-akselille, vaan päinvastoin pyrkii irrottautumaan siitä (Bjarnegård & Freidenvall 2016, 12). Puolueaktiivien näkemykset ovat haastattelujen perusteella kuitenkin yleisesti kallellaan vasemmalle. (mt.) Myös Fi:n potentiaalinen äänestäjäjoukko muodostuu lähinnä vasemmistolaisesti suuntatuneista arvoliberaaleista (Blombäck & de Fine Licht 2016). Edellä mainittujen seikkojen perusteella voi olettaa, F!:n poliittinen linja ja äänestäjäkunta ovat jokseenkin samankaltaisia kuin Fi:n.

5.2. Sosialidemokraattinen puolue

Sosialidemokraattinen puolue on tutkittavista puolueista suurin ja selkeästi vanhin: sen edeltäjä Suomen Työväenpuolue perustettiin vuonna 1899, ja puolueella on nykyään noin 40 000 jäsentä. Kansanedustajapaikkoja SDP:llä on 40, ja puolueen puheenjohtajana on toiminut vuodesta 2014 lähtien Antti Rinne. Puolueen nettisivuilla todetaan, että sen ”ihanteena on yhteiskunta, jossa vapaus voittaa alistamisen, humanisuus suvaitsemattomuuden ja oikeudenmukaisuus itsekkyyden” (SDP:n nettisivut).³² Puolue tavoitteli alkuaikoinaan nimensä mukaisesti erityisesti työväestön parempia oloja sekä työläisten taloudellista ja yhteiskunnallista emansipaatiota (Suomen työväenpuolue 1899).³³ SDP:n viimeisimmässä periaateohjelmassa (1999) todetaan, että ”Yhä tänään sosialidemokratia

³¹ <https://www.feministinenpuolue.fi/blogi/13/12/2016/feministisen-puolueen-yleisohjelma-on-julkaistu>

³² <https://sdp.fi/fi/tutustu/tietoa-sdpsta/>

³³ <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/STP3/444>

jatkaa kamppailua ihmisten aineellisen ja henkisen tasavertaisuuden puolesta taloudellista yltiöliberalismia ja yhteiskunnallista konservatismia vastaan.” Puolueen Suuntaviivoja-ohjelmassa puolestaan sanotaan, että sosialidemokratiaa määrittelevät liikkeenä muun muassa feminismi ja antirasismi, ja puolueen politiikan ”tavoitteena ei ole vain epätasa-arvoisuuden kitkeminen, vaan myös epätasa-arvoon johtavien syiden poistaminen” (SDP 2017).

Loppuvuodesta 2016 SDP ilmoitti, että se ottaa ”feministisen talouden ymmärryksen kaiken politiikkansa lähtökohdaksi” (Nurmi 19.12.2016). Aloitteen asiasta puoluehallitukselle tehnyt SDP:n feministiverkosto DemFem kuvasi feminististä talouden ymmärrystä näin:

”Feministinen talouden ymmärrys tarkoittaa yleisesti sitä, että hahmotetaan päätösten seurauksia sukupuoli- ja valtanäkökulmasta. Tällöin ymmärretään, miten päätökset vaikuttavat paitsi sukupuolten väliseen tasa-arvoon, samalla myös kaikkiin vallan ja eriarvoisuuden rakenteisiin. Feministisen ajattelun lähtökohtana on kaikkien ihmisten tasa-arvo.” (emt.)

SDP:n äänestäjistä yli puolet sijoittaa itsensä vasemmalle, ja yli 70 prosenttia heistä ajattelee, että SDP on vasemmistopuolue (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2019). Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa SDP:n äänestäjäkunta sijoittui aiempaa enemmän vasemmalle poliittisella oikeisto-vasemmistoakselilla (Isotalo et. al 2019).

5.3. Vihreä liitto

Vihreä liitto perustettiin vuonna 1987 ja vietiin puolerekisteriin vuotta myöhemmin. Vuonna 2018 puolueella oli noin 8800 jäsentä. Eduskuntavaaleissa 2019 puolue sai 20 kansanedustajaa, mikä on sen kaikkien aikojen paras tulos. Vihreiden puheenjohtajana on toiminut vuodesta 2019 Maria Ohisalo. Vihreät ei sijoita itseään poliittiseen oikeistoon tai vasemmistoon, ja myös sen kannattajakunta on tältä osin moninainen (Mickelsson 2015, 279–281). Kaikkien puolueiden äänestäjistä vihreitä pitää vasemmistopuolueena yli puolet, mutta vain kaksi viidestä vihreiden äänestäjästä ajattelee itse samoin (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2019). Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa SDP:n tapaan myös vihreiden äänestäjäkunta sijoittui kuitenkin aiempaa useammin poliittiseen vasemmistoon (Isotalo et. al 2019). Feministiseksi Vihreät määritteli itsensä virallisesti poliittisessa ohjelmassaan vuonna 2014. Sama kirjaus löytyy myös Vihreiden tuoreimmasta poliittisesta tavoiteohjelmasta:

”Vihreät on feministinen puolue, joka edellyttää, että päätöksenteossa arvioidaan päätösten sukupuolivaikutukset ja sosiaaliset vaikutukset. Feminismin tavoitteena kaikille vapautta olla oma itsensä ja yhteiskunnan eriarvoisuutta aiheuttavien valtarakenteiden aktiivista purkamista. Vihreä feminismi on intersektionaalista eli moniperustaisen syrjinnän tunnistavaa ja sitä purkavaa.” (Vihreät 2018, 23.)

Vihreät syntyivät aikanaan 1980-luvulla tarpeesta torjua ekologinen kriisi sekä globaalisti että paikallisesti. Muita tärkeitä puolueen alkuaikojen teemoja olivat kilpailuyhteiskunnan kritiikki, sukupuolten tasa-arvo ja talouskasvun tarpeellisuuden kyseenalaistaminen. Sitten puolueen ajattelu on siirtynyt maltillisempaan suuntaan: ekologismiin on korvannut ympäristönsuojelu, jonka puitteissa myös talouskasvuun voidaan suhtautua suopeasti, kunhan se ei aseta ympäristöä vaaraan. (Mickelsson 2015, 278.) Vihreiden poliittisia tavoitteita kuvaakin nykyään reformismi, eli yhteiskunnallista muutosta tavoitellaan pala kerrallaan (mt., 280).

6. Tutkimukselliset lähtökohdat

6.1. Metodi

Tutkimukseni metodi on kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on metodi, joka soveltuu monenlaisten tekstimuotoisten aineistojen analyysiin ja mahdollistaa aineiston järjestelmällisen läpikäymisen. Sisällönanalyysin tarkoitus on luoda tutkimuskohteesta tiivistetty ja yleisluontoinen kuvaus. Se kuvaa sanallisesti sitä, mitä tarkasteltavasta aineistosta nousee esille. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117; 119; Grönfors 2011, 94.) Näistä syistä sisällönanalyysi on perusteltu metodivalinta tarkasteltaessa sitä, miten Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian keskeiset ajatukset näkyvät puolueiden virallisissa tekstimuotoisissa julkaisuissa, eli tässä tapauksessa tuoreimmissa yleis- tai tavoiteohjelmissa sekä eduskunta- ja eurovaaliohjelmissa.

Sisällönanalyysi jaetaan edelleen kolmeen kategoriaan: teorialähtöiseen, teoriaohjaavaan ja aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–135). Tutkielmani pohjautuu toiseksi mainittuun eli teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Teorialähtöisen sisällönanalyysin lähtökohta on nimensä mukaisesti olemassa oleva teoria tai käsitejärjestelmä, jonka kautta tutkittavaa aineistoa ryhmitellään, kuvataan ja analysoidaan (mt. 127). Tämän tutkielman keskeisin teoriapohja on aiemmin esitelty Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian mukainen viisikohtainen

jaottelu. Jaan aineiston Powerin teoriasta nouseviin nojaaviin kategorioihin ja tarkastelen, miten feministisen talouden teorian ajatukset näkyvät aineistossa. Tuomen & Sarajärven (2018, 130) esimerkkiä seuraten muodostan analyysirungon. Analyysirungon alle luokittelen aineistossa esiintyvät alkuperäiset ilmaukset, jotka kuvaavat analyysikategorioiden ilmiötä. Alkuperäisistä ilmauksista muodostan edelleen pelkistetyt ilmaukset, joiden pohjalta luon analyysin kannalta tarpeelliset alaluokat. Tällä tavalla rakennettu analyysirunko tuo tutkimuksen kannalta relevantit aineiston osat mukaan analyysiini ja rajaa pois ne, joilla ei ole analyysin kannalta merkitystä. Käytän analyysin apuna ATLAS.ti-ohjelmaa, joka soveltuu tekstimuotoisten dokumenttien laadulliseen analyysiin.

Koska puolueet ja näin ollen myös niiden poliittiset ohjelmat ilmentävät joka tapauksessa jonkinlaisia ideologioita (ks. esim. Mickelsson 2015), jätän analyysistä pois sosiaalisen varustamisen teoriaan kuuluvan, feministisiä talousteorioita yhdistävän ajatuksen, jonka mukaan eettinen kannanotto on väistämätön osa taloutta. Kyseisen kohdan voi katsoa toimivan lähinnä feministisen talouden teoretisoinnin metodologisena lähtökohtana. Keskityn analyysissäni siis seuraavaan neljään kohtaan, joita on mielekästä tulkita puolueiden ohjelmien kontekstissa: 1) Hoivatyö ja palkaton työ ovat keskeinen ja tuottava osa taloutta, 2) ihmisten ja ympäristön hyvinvointi ovat talouspolitiikan keskeisiä tavoitteita, 3) talouden prosessit, eli tässä tutkielmassa erityisesti ihmisten mahdollisuus vaikuttaa taloutta koskeviin päätöksiin on tärkeää, 4) sukupuolen lisäksi on tärkeää ottaa huomioon risteävät eli intersektionaaliset erot, kuten luokka tai etninen tausta, kun tehdään talouteen liittyviä päätöksiä.

6.2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu valmiiksi saatavilla olleesta materiaalista: Feministisen puolueen yleisohjelmasta, Vihreän liiton tuoreimmasta poliittisesta tavoiteohjelmasta, SDP:n Suuntaviivoja-yleisohjelmasta sekä kaikkien kolmen puolueen tuoreimmista eduskunta- ja EU-vaaliohjelmissa. Tarkastelussa ovat mukana kaikkiaan seuraavat dokumentit: Feministisen puolueen yleisohjelma ”Tavoitteena yhdenvertainen yhteiskunta” (2016), Feministisen puolueen eduskuntavaaliohjelma ”100 aloitetta yhdenvertaisuudesta” (2019), Feministisen puolueen eurovaaliohjelma ”Siltoja, ei muureja” (2019), SDP:n vaaliohjelma ”Tulevaisuuslinja – SDP:n vaalitavoitteita ja muutoksen suunta

2030” (2019a), SDP:n ”Suuntaviivoja”-yleisohjelma (2017), SDP:n eduskuntavaalikärjet (2019b), SDP:n eurovaaliohjelma (2019c), Vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2019–2023 (2018), Vihreiden eduskuntavaaliohjelma ”Millaisen huomisen haluat rakentaa? Näytä luontosi ja äänestä!” (2019a) ja Vihreiden eurovaaliohjelma ”Millaisen Euroopan haluat rakentaa?” (2019b).

Kaikki tutkimuksessa analysoitavat ohjelmat ovat puolueiden tuoreimpia yleis-, tavoite- ja vaaliohjelmia. Erityisohjelmat on rajattu pois, sillä tarkoitus on tarkastella talouskäsityksiä mahdollisimman laajalla ja yleisellä tasolla. On kuitenkin huomioitava, että käytössä olevat puolueiden ohjelmat ovat keskenään hieman eri tyyppisiä. Feministinen puolue on ainoa, jolta on tarkastelussa varsinainen yleisohjelma. Tutkimukseen olisi ollut kiinnostavaa ottaa SDP:ltä ja Vihreiltä niiden periaateohjelmat, mutta se ei olisi ollut käytännössä mielekäästä: esimerkiksi SDP:n tuorein periaateohjelma on vuodelta 1999. Ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella, miten lähes 20 vuotta myöhemmin tehty linjaus feministisestä talouspolitiikasta näkyy kyseisessä periaateohjelmassa. Samoin Vihreiltä valikoitui tutkielmaan mukaan vuonna 2012 valmistuneen periaateohjelman sijaan tuorein poliittinen tavoiteohjelma, sillä puolue ei ollut julistautunut feministiseksi vielä vuonna 2012. Tästä huolimatta etenkin SDP:n vuoden 2019 Tulevaisuuslinjapaperi on varsin kattava sekä temaattisesti että sivumäärällisesti: aiheet käsittelevät kaikkea globaalista yhteistyöstä työelämään, sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseen, elinkeinopolitiikkaan ja talouteen yhteensä 115 sivun verran. Käsiteltäviä teemoja ja valittuja tavoitteita taustoitetaan ja perustellaan dokumentissa laajasti, eli siitä on oletettavasti löydettävissä myös tavoitteisiin liittyviä arvotuksia ja niiden taustalla vaikuttavia käsityksiä. Lisäksi SDP:n vuonna 2017 hyväksytyn Suuntaviiva-linjapaperin voi olettaa heijastavan myös puolueen tulevan, uuden periaateohjelman sisältöjä, sillä se toimii periaateohjelmavalmistelua ohjaavana dokumenttina. Myös Vihreiden tavoiteohjelma on sivumäärällisesti kohtuullisen laaja, 35 sivua. Feministisen puolueen yleisohjelma on pituudeltaan 13, eduskuntavaaliohjelma 27 ja eurovaaliohjelma 3 sivua. Vihreiden eduskuntavaaliohjelman pituus on 12 sivua ja eurovaaliohjelman noin 5 sivua. SDP:n eurovaaliohjelman pituus on 7 ja eduskuntavaalikärkien esitteen 28 sivua.

Puolueiden vaaliohjelmissä on ollut vaihtelevissa määrin toistoa tai identtisiä ilmauksia suhteessa muihin saman puolueen tarkasteltaviin aineistoihin. Nämä ilmaukset on huomioitu kategorisoinnissa vain kertaalleen.

7. Analyysi

Tutkielman analyysia ohjaavat kategoriat perustuvat pitkälti Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan. Ajatusta hoivatyön roolista tuottavana osana taloutta on laajennettu analyysissä niin, että tarkasteluun saadaan myös sellaiset ilmaisut, joissa hoivatyö näyttäytyy pikemminkin talouden menoeränä kuin sen tuottavana osana. Vastaavasti ajatusta siitä, että hyvinvointi on keskeinen talouden onnistumisen mittari on laajennettu analyysissä niin, että tarkastelen myös muita taloudelle asetettuja tavoitteita. Näin on mahdollista saada käsitys siitä, miten keskeinen tavoite hyvinvoinnin edistäminen on verrattuna muihin tavoitteisiin, joita taloudelle asetetaan. Kaikkien pääkategorioiden mahdolliset alakategoriat on käsitelty samassa, pääkategorian mukaan nimetyssä analyysiluvussa.

Puoluepolitiikassa on varsin usein kyse rajallisten resurssien jakamisesta erilaisiin tarkoituksiin (ks. esim. Harisalo et. al 2007, 165). Käytännössä tämä tarkoittaa jonkinlaisia talouteen liittyviä päätöksiä. Tutkielman läpinäkyvyyden parantamiseksi olen ottanut analyysissä huomioon vain ne aineiston kohdat, joissa puhutaan analyysikategorioita seuraten taloudesta, budjetista, päätöksistä, päätöksenteosta tai päättämisestä, osallistumisesta, osallistamisesta tai osallisuudesta, hoivasta, palkattomasta tai palkallisesta työstä tai intersektionaalisuudesta. Olen siis etsinyt aineistosta kohdat, joissa mainitaan sana "talous"³⁴, "budjetti", "pätös/pätöksenteko/päätää", "osallistua/osallistaa/osallisuus", "hoiva", "palkaton työ", "palkkatyö", "intersektionaalisuus" tai jokin näiden taivutusmuoto. Nämä kohdat on segmentoitu ja niistä on otettu mukaan ne, jotka ovat analyysin kannalta relevantteja. Tällä tavalla menetetään osa aineiston yksityiskohdista, mutta voidaan toisaalta varmistaa, että aineiston tulkinta on mahdollisimman yhdenmukaista. On kuitenkin tärkeä huomata, että tarkoitukseni ole tehdä määrällistä vertailua eri kategorioihin kuuluvista

³⁴ Talous viittaa tässä talouteen järjestelmänä, eli olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle yksittäiset talouden osa-alueet, kuten maatalouden, jotka eivät ole käyttämäni teorian kannalta keskeisiä. Sen sijaan hoiva talouden osa-alueena on mukana tarkastelussa, koska se on olennainen osa käyttämäni teoriaa.

maininnoista eri puolueiden välillä. Tämä ei olisi perusteltua, sillä puolueita koskevat aineistot ovat keskenään eri mittaisia.

Niistä aineiston segmenteistä, joissa mainittiin joku tai jotkin edellisessä kappaleessa luetelluista hakusanoista, poimittiin edelleen ne, jotka liittyivät yhteen tai useampaan seitsemästä analyysin pääkategoriasta: hoivatyö osana talouden kokonaisuutta, palkaton työ tuottavana osana taloutta, ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena, ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena, muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet, ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin ja intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa. Analyysin pääkategoriat jaoteltiin edelleen tarpeen mukaan alakategorioihin oheisen taulukon mukaisesti.

Taulukko 1. Laadullisen sisällönanalyysin pääkategoriat ja alakategoriat.

Kategoria	Alakategoriat
Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta	Hoivatyö nähdään tuottavana taloudellisena toimintana Hoivatyö nähdään talouden menoeränä
Palkaton työ nähdään tuottavana taloudellisena toimintana	Ei ole.
Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena	Ei ole.
Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena	Ei ole.
Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet	Ei ole.
Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin	Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin yhteiskunnan tasolla Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin henkilökohtaisella tasolla

Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa	Ei ole.
---	---------

7.1. Sosialidemokraattinen puolue

Taulukko 2. Sosialidemokraattisen puolueen analysoitavista ohjelmista on löydettävissä taulukon mukaisia sisältöjä. Suluissa on kuhunkin kategoriaan kuuluvien tekstilöydösten lukumäärä.

Kategoria	Alakategoriat
Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta (6)	Hoivatyö nähdään tuottavana taloudellisena toimintana (5) Hoivatyö nähdään talouden menoeränä (1)
Palkaton työ tuottavana osana taloutta (1)	Ei ole.
Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena (18)	Ei ole.
Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena (18)	Ei ole.
Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet (31)	Ei ole.
Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin (12)	Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin yhteiskunnan tasolla (11) Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin henkilökohtaisella tasolla (1)
Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa (2)	Ei ole.

7.1.1 Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta

SDP:n ohjelmissa ei juuri puhuta suoraan hoivatyön merkityksestä talouden kokonaisuudelle. Välillisiä viittauksia hoivan taloudellisesta merkityksestä löytyy kuitenkin muutamia. Esimerkiksi seuraavassa otteessa voidaan nähdä, että hoivaa pidetään tuottavana osana taloutta, sillä kasvatukseen sisältyy väistämättä myös hoivaa: ”Kasvatus ja koulutus ovat sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen välttämättömyys. Ne tuottavat taloudellista kukoistusta, sosiaalisia yhteyksiä, kulttuurista hyvinvointia ja fyysistä ja psyykkistä terveyttä.” (SDP 2017.) Kasvatukseen kuuluva hoiva näyttäytyy siis välillisesti toimintana, joka luo ”taloudellista kukoistusta” eli on tuottava osa taloutta. Samaan tapaan seuraavassa Suuntaviivoja-ohjelman otteessa puhutaan hoivasta epäsuorasti:

”Korkean tuottavuuden talous edellyttää korkeaa osaamista ja toimivaa infrastruktuuria, jotka eivät synny tyhjästä. Osaamistalouden pohjan muodostaa koulutettu ja terve väestö. Suurimmat julkisen sektorin alat, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä koulutus, palvelevat ihmisten hyvinvointia ja luovat pohjaa talouden toiminnalle.” (SDP 2017.)

Lainauksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuolto palvelee ihmisten hyvinvointia ja sitä tarvitaan toimivan taloudeksi pohjaksi. Yleisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin kuuluvat esimerkiksi laitos- ja kotihoito, omaishoidon tuki ja sairaalapalvelut (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020), joissa kaikissa on kyse ihmisen hyvinvoinnin edistämisestä hoivan tai hoidon avulla. Toisaalla aineistossa toimivan hyvinvointivaltion ja sen tuottamien julkisten palveluiden sekä investointien todetaan olevan Suomen ja muiden Pohjoismaiden ”taloudellisen menestyksen perusta” (SDP 2019a, 7). Julkisia palveluita ei määritellä samassa yhteydessä, mutta niihin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa hoito- ja hoivapalvelut, kuten lasten- ja vanhustenhoito. Edellä esitellyt havainnot sopivat yhteen Powerin sosiaalisen varustamisen teorian (2004) kanssa. Niissä näkyy erityisesti Himmelweitin (2002, 54) ajatus hoivan välttämättömyydestä muun talouden toiminnalle: jotta talous voisi toimia ja tuottaa toivotulla tavalla, on työvoiman voitava hyvin.

Vaikka ajatus hoivan roolista tuottavana osana taloutta on nähtävissä epäsuorasti joissain kohdissa aineistoa, löytyy aineistosta viite myös toisenlaisesta hoivan roolia koskevasta näkemyksestä. Hoivan

näkeminen tuottamattomana kulueränä ja vastakkaisena asiana 'tuottavalle' työlle tulee esiin seuraavassa lainauksessa, joka löytyy puolueen Tulevaisuuslinjasta:

”Väestön ikääntyminen ja sitä seuraava hoito- ja hoivamenojen kasvu luovat painetta julkiseen talouteen tulevina vuosikymmeninä. Siksi julkista taloutta on hoidettava kestävästi. Tehokkain keino julkisen talouden kestävyuden turvaamiseksi on korkea työllisyys. Se mahdollistaa julkisen talouden kestävyyskriteerien noudattamisen.” (SDP 2019a, 77.)

Lainauksessa hoivamenot näyttäytyvät lähinnä rasitteena, johon täytyy kyetä vastaamaan pitämällä huolta siitä, että työllisyys pysyy korkeana. Tämä ei vastaa Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan kuuluvaa ajatusta, jonka mukaan kaikki talouden osa-alueet toimivat yhteen ja tuottavat yhteiskunnalle ja taloudelle arvokkaita asioita toinen toisiaan täydentäen. Päinvastoin palkallinen hoivatyö nähdään välttämättömyytenä, joka synnyttää taloudellista ”painetta”, johon yhteiskunnan on vastattava huolehtimalla mahdollisimman laajasta, tuottavasta työllisyydestä. Toisin sanoen korkean työllisyyden ajatellaan tuottavan yhteiskunnalle varoja, joiden turvin hoivamenot rahoitetaan.

7.1.2. Palkaton työ nähdään tuottavana taloudellisena toimintana

SDP:n ohjelmissa palkattomasta työstä osana taloudellista toimintaa puhutaan hyvin vähän. Tämä on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon puolueen historia työväenpuolueena: palkattoman työn merkityksen korostaminen ei välttämättä istuisi kovin mutkattomasti puolueen imagoon edes tänä päivänä. Jonkinlainen viite palkattoman työn merkityksestä ja arvostuksesta osana taloutta on kuitenkin luettavissa seuraavasta lainauksesta: “Muuttuvassa yhteiskunnassa täytyy tunnustaa, nostaa esiin ja arvostaa myös perinteisen palkkatyön rinnalle nousevia uusia tapoja tehdä työtä ja osallistua (SDP 2017).” Lainauksessa ei puhuta suoraan palkattomasta työstä tai sen tuottavuudesta, mutta palkattoman työn voidaan katsoa sisältyvän lainauksessa mainittuihin uusiin työn tekemisen ja osallistumisen tapoihin. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi palkatonta vapaaehtoistyötä. Lainauksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, mitä uusien työtapojen arvostaminen käytännössä tarkoittaa – niistä maksettavaa korvausta, ääneen lausuttua arvostusta vai jotakin muuta? Joka tapauksessa lainaus antaa ymmärtää, että palkkatyö ei ole ainoa yhteiskunnassa arvokkaaksi luettava työn muoto, vaan muutkin työn muodot voivat olla tuottavia. Tämä sopii yhteen Powerin (2004)

sosiaalisen varustamisen mallin ja myös Nelsonin (1999) sukupuolitietoisien kansantalouden virtaamista kuvaavan mallin kanssa. Molemmissa malleissa nähdään, että tuottavaa työtä on myös perinteisen palkkatyön ulkopuolella tehtävä työ, jonka panos talouden kokonaisuudelle on paitsi arvokas myös välttämätön.

7.1.3. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena

SDP:n tavoitteleva hyvinvointi määritellään puolueen Suuntaviivoja-julkaisussa ”kokonaisvaltaiseksi aineelliseksi, terveydelliseksi ja henkiseksi hyvinvoinniksi” (SDP 2017). Tulkitsen, että kokonaisvaltainen aineellinen ja terveydellinen hyvinvointi voi tarkoittaa Senin (1999) määritelmän mukaisten, yksilöllisiin eroihin perustuvien tarpeiden täyttämistä niin, että yksilön kyvyt ja toimintamahdollisuudet yhteiskunnassa turvataan. Henkinen hyvinvointi voidaan puolestaan ymmärtää Senin (mt.) tapaan ihmisen mahdollisuutena rakentaa ja elää elämää, jonka tämä kokee itselleen arvokkaaksi ja mielekkääksi. Näin ollen voidaan katsoa, että kun puolueen ohjelmissa puhutaan hyvinvoinnista, se muistuttaa Senin (mt.) määritelmän kaltaista hyvinvointikäsitystä, johon Power (2004) viittaa sosiaalisen varustamisen teoriassa.

Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena on SDP:n ohjelmissa selkeästi yksi keskeinen talouden tavoite. Hyvinvointi nimetään talouden tai talouspolitiikan tavoitteeksi useasti, esimerkiksi seuraavassa puolueen eurovaaliohjelman kohdassa: ”Hyvinvointitaloudessa köyhyyden ja eriarvoisuuden poistaminen kuuluvat vastuulliseen talouspolitiikkaan, tavoitteena hyvä elämä kaikille (SDP 2019c).” Toteamuksen siitä, että talouspolitiikan tavoitteena on ”hyvä elämä kaikille”, voi katsoa tulevan lähelle Senin (1999, 70) henkilökohtaisiin eroihin perustuvan hyvinvointimääritelmän ydintä: koska hyvän elämän sisältöä ei määritellä lainauksessa, jää hyvän elämä määrittely käytännössä jokaisen itsensä tehtäväksi. Talouspolitiikan tehtävä on puolestaan varmistaa, että kukaan ei elä köyhydessä ja että jokaisella on toimintamahdollisuudet tavoitella hyvänä pitämäänsä elämää lähtökohdista riippumatta. Samaa ajattelua on nähtävissä myös muualla tarkasteltavassa aineistossa.

SDP:n ohjelmissa talouden ja talouspolitiikan yksi tavoite on turvata ihmisille riittävä toimeentulo ja riittävät palvelut. Ilmauksen ’riittävä’ voi tulkita siten, että ihmisten toimeentulon ja palveluiden tulee olla riittävällä tasolla kunkin ihmisen lähtökohdista riippumatta – ihmisten henkilökohtaisten

tarpeiden (Sen 1999, 70) takia yhdelle ihmiselle riittävä taloudellisten resurssien tai hyvinvointipalveluiden taso voi tarkoittaa käytännössä enemmän tai vähemmän resursseja kuin jollekulle toiselle, jotta saavutetaan sama hyvinvoinnin taso. Tulevaisuuslinjassa (SDP 2019a, 73) myös mainitaan erikseen, että kaikille ihmisille tarkoitettujen palveluiden rinnalle tarvitaan ”täsmätukea” niille ihmisille, jotka sitä tarvitsevat hyvinvointinsa ylläpitämiseen.

Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena tulee esille puolueen ohjelmissa paikoin myös epäsuoremmin. Esimerkiksi budjettikuripolitiikasta puhuttaessa todetaan, että mikäli sitä harjoitetaan liian ankarasti taloudellisesti heikkoina aikoina, sillä on negatiivinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin (SDP 2019a, 22). Kääntäen on siis luettavissa, että ihmisten hyvinvointia pidetään tärkeänä, eikä taloudellisilla toimilla saisi olla ainakaan ihmisten hyvinvointia heikentävää vaikutusta. Samoin esimerkiksi harmaan talouden torjunnan vaatimisen yhteydessä todetaan, että harmaalla taloudella on hyvinvoinnin perusteita rapistava vaikutus (SDP 2019c). Hyvinvoinnin edistämistä ei siis välttämättä nähdä aina suoraan talouden tavoitteena, vaan taloudellisia toimia voidaan perustella myös jo olemassa olevan hyvinvoinnin säilyttämisellä tai edistämällä.

Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriassa ihmisten hyvinvointi määritellään keskeiseksi taloudellisen menestyksen mittariksi. SDP:n ohjelmissa voidaan nähdä yhteys tähän, sillä niissä halutaan sisällyttää EU:n taloudelliseen ohjausjaksoon myös sosiaalisia indikaattoreita. Niillä tarkoitetaan muun muassa osallisuutta ja sosiaaliturvaa (Euroopan komissio).³⁵ Vaikka ihmisten hyvinvoinnin edistäminen on SDP:n ohjelmissa yksi keskeinen talouspolitiikan tavoite, näyttäytyvät hyvinvoinnin ja talouden mittarit ohjelmissa kuitenkin paikoin toisistaan irrallisina. Näin on esimerkiksi oheisessa lainauksessa: “Hyvinvointivaltio on ollut menestystarina niin hyvinvoinnin kuin talouden mittareilla mitattuna. Talous kukoistaa, kun yhteiskunta investoi kasvun edellytyksiin.” (SDP 2019a, 7.) Lainauksesta käy ilmi, että hyvinvoinnilla ja taloudella ajatellaan olevan omat mittarinsa, jotka molemmat näyttävät suopeita lukemia hyvinvointivaltiossa. Lainaus ei sisällä

³⁵ EU:n sosiaalinen ulottuvuus viittaa SDP:n ohjelmissa eriarvoisuuden torjumiseen, joka on yhteydessä hyvinvointiin.

ajatusta, jonka mukaan hyvinvointi toimisi juuri talouden onnistumisen mittarina, vaan pikemminkin hyvinvointi ja talous vaikuttavat kuuluvan toisistaan erillisiin politiikan sektoreihin.

7.1.4. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena

Ajatus siitä, että ympäristön hyvinvointi on talouden keskeinen tavoite, on löydettävissä SDP:n ohjelmista useasti. Ympäristön kantokyvyn kestävyyttä suhteessa taloudellisiin valintoihin pidetään ohjelmissa selkeästi tärkeänä. Eräässä ilmastonmuutoksen torjuntaa käsittelevässä luvussa esimerkiksi todetaan, että ”sosialidemokraateille ympäristön suojeleminen ja elollisen luonnon oikeuksien kunnioitus ovat läpikäytyjä periaatteita, jotka tulee huomioida kaikessa politiikassa, taloudesta koulutukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun saakka” (SDP 2017). Lainaus antaa ymmärtää, että ympäristön hyvinvointi asetetaan politiikan tavoitteeksi sektorista riippumatta, ja talouspolitiikka mainitaan tässä myös erikseen. Talouden halutaan myös olevan paitsi sosiaalisesti myös ekologisesti kestävä, ja myös talouskasvu halutaan saavuttaa ympäristön kannalta kestävästi. Ympäristön hyvinvointia talouden toimien reunaehtona perustellaan Suuntaviivoja-ohjelmassa Powerin (2004) teorian tapaan muun muassa tulevien sukupolvien mahdollisuuksilla hyvinvointiin: ”Taloudellinen toiminta on sovitettava luonnontalouden ehtoihin, jotta voimme jättää elinkelpoisen maapallon tuleville sukupolville” (SDP 2017).

Paikoin ympäristön hyvinvointi asetetaan talouden tavoitteeksi myös, kun puhutaan ympäristöön kohdistuvien haittojen vähentämisestä:

”Tulevina vuosina ihmisen aiheuttaman ympäristöhaitan vähentäminen on kytkettävä erottamattomaksi osaksi yleistä talouspolitiikkaa. Ympäristö- ja ilmastohaittojen ehkäisy ja päästöjen kääntäminen laskuun on otettava tärkeäksi talouspolitiikan tavoitteeksi työllisyys- ja kasvutavoitteiden rinnalle.” (SDP 2017.)

Ohjelmissa puhutaan melko paljon myös kiertotaloudesta ja siitä, millaisia mahdollisuuksia kiertotalous tuo Suomelle. Tässä yhteydessä todetaan esimerkiksi, että Suomen tulisi olla eturintamassa torjumassa ilmastonmuutosta (SDP 2019a, 25). Lisäksi mainitaan, että ”kiertotalouden merkityksen tulee näkyä paremmin myös talouskasvun tilastoissa” (SDP 2019a, 33). Voidaan siis tulkita, että perinteiset talouden mittarit eivät ole puolueen mielestä ainakaan täysin riittäviä kuvaamaan talouden kokonaisuutta. Sen sijaan niihin tulisi sisältyä myös ympäristön hyvinvoinnin

huomioiva osa vähintään siten, että talouskasvua kuvaaviin tilastoihin sisältyisi myös kiertotalouden toimintaa kuvaavia lukuja.

7.1.5. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet

SDP:n ohjelmissa taloudelle asetetaan runsaasti myös muita kuin Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan kuuluvia, suoraan ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyviä tavoitteita. Näihin kuuluvat muun muassa kestävä talouskasvu, tehokkuuden edistäminen, tuottavuuden kasvu ja työllisyyden tukeminen. Lisäksi SDP:n mukaan talouden tavoitteita ovat esimerkiksi oikeudenmukaisuus, yleisen tulevaisuudenuskon ja vakauden luominen, "inhimilliset päämäärät" sekä koulutukseen ja kulttuuriin panostaminen. SDP:n ohjelmissa kategoriaan "muut talouden tavoitteet" kuuluu enemmän kohtia kuin kategorioihin "ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena" ja "ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena". On totta, että esimerkiksi inhimillisten päämäärien tai oikeudenmukaisuuden edistämisen voi nähdä tulevan lähelle kategoriaa "ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena". Näiden tavoitteiden konkreettista sisältöä ei ole kuitenkaan määritelty aineistossa kovin kattavasti, joten olen sijoittanut ne tässä tutkielmassa kategoriaan "muut talouden tavoitteet".

7.1.6. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin

SDP:n ohjelmista välittyy vahvasti ja useaan otteeseen kuva, jonka mukaan ihmisten tulee saada vaikuttaa talouteen etenkin yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla. Yleisesti päätöksenteosta ja osallistumisesta puhuttaessa ohjelmissa korostetaan esimerkiksi demokratian ja lähidemokratian merkitystä. Kun päätöksenteosta puhutaan yleisellä tasolla, sen voidaan katsoa sisältävän myös talouteen liittyvän päätöksenteon, ellei toisin mainita. Siihen, missä määrin ihmisten tulisi voida tehdä omaa taloudellista tilannettaan koskevia päätöksiä, ei oteta tulkintani mukaan ohjelmissa yhtä voimakkaasti kantaa.

Ohjelmista löytyy myös erityisesti taloudelliseen päätöksentekoon viittaavia kohtia, joissa näkyy ihmisten taloudellisen päätäntävällän merkityksen korostaminen osana talouden prosesseja Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian mukaisesti. Tulevaisuuslinja-ohjelmasta löytyy esimerkiksi kohta, jossa halutaan edistää muun muassa käyttäjädemokratiaa, kansalaisraateja ja osallistuvaa

budjetointia. Ihmisten halutaan voivan vaikuttaa myös siihen, millaisia päätöksiä heidän lähiympäristössään tehdään. (SDP 2019a, 61.) Kaikkien näiden voi katsoa edustavan sellaista päätöksentekoa, joissa ihmiset pääsevät vaikuttamaan myös tai erityisesti taloutta koskeviin päätöksiin joko valtakunnallisesti tai esimerkiksi heidän omalla asuinalueellaan. Suuntaviivoja-ohjelmassa todetaan, että kun kyse on paikallisista kysymyksistä, asioista täytyy päättää mahdollisimman lähellä paikallisia ihmisiä lähidemokratiaa ja suoraa demokratiaa hyödyntäen (SDP 2017). Paikalliset kysymykset ovat luonnollisesti lähellä ihmisten jokapäiväistä arkea. Toisin sanoen ihmisten halutaan voivan vaikuttaa heitä itseään ja myös taloutta koskeviin päätöksiin. Myös lapsilla ja nuorilla halutaan olevan tulevaisuudessa valmiudet osallistua lähiympäristöön ja yhteiskuntaan laajemmin liittyvään päätöksentekoon, ja tätä halutaan tukea demokratiakasvatuksella (SDP 2017).

Seuraava lainaus kuvaa hyvin sitä taloudellisen päätöksenteon prosessien merkitystä, joka ohjelmista välittyy:

”Demokratian pitää ulottua myös taloudelliseen toimintaan ja työpaikoille. Ihmisten oikeutta vaikuttaa talouden toimintaan tulee vahvistaa niin kansalaisina, palkansaajina kuin kuluttajinakin. Työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa työoloihinsa ja osallistua yritysten päätöksentekoon tasavertaisina tulee vahvistaa. Yritysten hallintoelimissä pitää olla myös työntekijöiden edustus.” (SDP 2017.)

Edellisessä demokraattista päätöksentekoa korostavassa lainauksessa näkyy piirteitä sekä yhteiskunnallisen että henkilökohtaisen taloudellisen päätöksenteon prosessien merkityksestä: ihmisten halutaan voivan osallistua taloudellisten päätösten tekemiseen monella eri tasolla niin työntekijöinä kuin kansalaisina. Tämä sopii hyvin yhteen Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen mallin kanssa: merkittävää ei ole ainoastaan se, millaisia talouteen liittyviä päätöksiä tehdään, vaan myös se, voivatko ihmiset vaikuttaa heitä itseään koskeviin taloudellisiin päätöksiin. Viittauksessa juuri työpaikkojen demokratiaan voi nähdä myös SDP:n taustan työväenpuolueena.

Demokraattisuuden lisäksi talouspoliittiset päätökset halutaan toteuttaa tavalla, joka lisää ihmisten "luottamusta ja osallisuutta" (2019a, 74). Toteamus löytyy Tulevaisuuslinja-ohjelmassa kohdasta, jossa puhutaan työllisyysasteen nostamisesta. Myös osallisuuden lisäämisen voi katsoa liittyvän sosiaalisen varustamisen mallin (Power 2004) korostamiin talouden prosesseihin: ihmisten perustarpeiden ja -toimeentulon tyydyttämisen on tavoiteltavaa, mutta ei yksinään riittävä

talouspolitiikan tavoite, sillä ihmisten tulisi lisäksi voida vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin, eli olla osallisena päätöksenteossa. Edellä mainittu lainaus resonoi samaan tapaan myös Senin toimijalähtöisyyttä (1999, 11) korostavan ajattelutavan kanssa.

7.1.7. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa

Intersektionaalisuus eli ihmisryhmien välisten erojen huomioiminen eri ihmisryhmien välillä talouden päätöksiä tehtäessä näkyy SDP:n ohjelmissa varsin maltillisesti. Puolueen Tulevaisuuslinja-ohjelmasta on löydettävissä kohta, jossa tuodaan esiin intersektionaalista ajattelua talouspäätöksien yhteydessä:

”Tällä hetkellä päättäjät joutuvat tekemään päätöksiä tietämättä, miten päätös vaikuttaa eri lapsiryhmiin, miten päätöksen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia voi lieventää ja mitä kustannusvaikutuksia päätöksellä on. [...] Lapsistrategian avulla voidaan myös vakiinnuttaa lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi osaksi valtiovallan, kuntien ja maakuntien toimintaa.” (SDP 2019a, 68.)

Lainauksessa puhutaan muun muassa lapsibudjetoinnista, mikä liittyy taloudelliseen päätöksentekoon ja päätösten tarkasteluun lapsenoikeuksien näkökulmasta (THL 2019). Kohdassa puhutaan tietyn ikäisistä ihmisistä eli lapsista ja todetaan, että ’lapset’ ei ole homogeeninen kategoria, vaan sen sisälle kuuluu useita eri lapsiryhmiä, joihin poliittisilla päätöksillä voi olla erilaisia, positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia. Tämä osoittaa Crenshaw’n (1991) teoretisoimaa intersektionaalista ymmärrystä siitä, että sosiaalisten erojen risteymillä on merkitystä käytännön elämässä.

Suuntaviivoja-linjabpaperissa puolestaan todetaan, että puolue haluaa poistaa sekä sivistykselliset, sosiaaliset että taloudelliset eriarvoisuudet. Samassa yhteydessä todetaan myös, että ”hyvän elämän edellytykset” halutaan taata jokaiselle henkilökohtaisista ominaisuuksista, kuten sukupuolesta tai syntyperästä, riippumatta. (SDP 2017.) Kyseisessä kohdassa on melko selkeä viite intersektionaaliseen ajattelutapaan ja sosiaalisten erojen tunnistamiseen ja tunnustamiseen, mutta toisaalta ilmaisu jättää myös tulkinnanvaraa. Ei ole esimerkiksi täysin selvää, millä tavoin intersektionaaliset erot pyritään ottamaan huomioon esimerkiksi käytännön talouspolitiikan tasolla, vaikka tavoite onkin hyvän elämän perusteiden tarjoaminen kaikille taustasta riippumatta.

7.2. Feministinen puolue

Taulukko 3. Feministisen puolueen analysoitavista ohjelmista on löydettävissä taulukon mukaisia sisältöjä. Suluissa on kuhunkin kategoriaan kuuluvien tekstilöydösten lukumäärä.

Kategoria	Alakategoriat
Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta (6)	Hoivatyö nähdään tuottavana osana taloutta (6) Hoivatyö nähdään talouden menoeränä (-)
Palkaton työ nähdään tuottavana osana taloutta (4)	Ei ole.
Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena (8)	Ei ole.
Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena (6)	Ei ole.
Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet (5)	Ei ole.
Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin (4)	Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin yhteiskunnan tasolla (3) Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin henkilökohtaisella tasolla (1)
Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa (6)	Ei ole.

Koska Feminististä puoluetta koskevassa aineistossa ei tule esiin kohtia, joissa hoiva nähtäisiin talouden menoeränä, en pysty käsittelemään kyseistä kohtaa puolueen ohjelmia koskevassa analyysissä.

7.2.1. Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta

Hoivatyöllä nähdään Feministisen puolueen ohjelmissa tärkeä rooli osana taloutta. Hoivaa pidetään ohjelmissa tuottavana – tai jopa kaikkein tuottavimpina – talouden osana. Hoivan merkitystä korostavissa kohdissa puhutaan useimmiten kirjaimellisesti ”hoivasta”, minkä lisäksi aineistosta löytyy esimerkiksi ilmaus ”hyvinvointipalvelut”. Hyvinvointipalveluiden voi katsoa pitävän sisällään esimerkiksi lasten- ja vanhustenhoidon palvelut, joiden toteuttamiseen hoiva liittyy kiinteästi. Seuraava ote puolueen yleisohjelmasta kuvaa hyvin sitä, millainen rooli hoivalla ajatellaan olevan taloudessa ja laajemmin hyvinvoinnin luojana yhteiskunnassa:

”Investoinnit hyvinvointiin maksavat itsensä takaisin ennen pitkää. Esimerkiksi sijoittaminen hoivaan työllistää tutkimuksen mukaan enemmän kuin sijoittaminen teihin ja rakentamiseen ja tuo myös enemmän veroja yhteiskunnalle. Työllisyys lisää hoivatyötä tekevien taloudellista hyvinvointia, minkä lisäksi päiväkodeissa, sairaaloissa tai palvelukodeissa tarjottu hoiva jakaa hyvinvointia eteenpäin. Hyvinvointi-investoinneilla on pahoinvointia, sosiaalisia ongelmia ja eriarvoisuutta ennaltaehkäisevä rooli. Pitkällä aikavälillä sijoituksilla myös lisätään kansalaisten terveyttä ja vahvistetaan terveyden tasa-arvoa, vahvistetaan tiedon ja osaamisen pääomaa ja tuetaan sitä kautta yhteiskunnan kulttuurista ja aineellista kehittymistä sekä mahdollistetaan kaikkien yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa.” (Feministinen puolue 2016, 3–4.)

Hoivalle siis annetaan Powerin (2004) ja Himmelweitin (2002) tapaan taloudellista arvoa ja tunnustetaan sen merkitys talouden ja yhteiskunnan toiminnan kokonaisuuden kannalta. Hoivatyöhön panostamisen todetaan olevan yhteiskunnalle jopa tuottavampaa kuin vaikkapa rakennustyöhön sijoittamisen: hoivan todetaan sekä työllistävän enemmän ihmisiä että tuottavan enemmän veroja, jotka voidaan käyttää edelleen hyvinvointia edistäviin investointeihin. Hoivaan sijoittaminen nähdään yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta kannattavana hyvinvointi-investointina: hoivaan sijoitettu raha kulkee yhteiskunnalle myöhemmin takaisin muun muassa ihmisten terveyden sekä tietojen ja taitojen karttuessa. Lainaukseen sisältyy Nelsonin (1999, 8) kansantuotteen sukupuolitietoisien virtausmallin tapaan ajatus, jonka mukaan hoivatalous tuottaa välillisesti muiden talouden osien tarvitsemää työvoimaa, joka on varustettu riittävin kyvyin ja taidoin. Näin hoivataloudella on keskeinen rooli talouden kokonaisuuden kannalta.

Hoivan tuottavuuden korostamisen lisäksi puolueen yleisohjelmassa todetaan suoraan, että nykyisellään hoivatyötä tekevien saama korvaus työstään ei ole riittävä. Esimerkiksi seuraavassa

yleisohjelman kohdassa esiintyy ajatus, jonka mukaan hoivasta tulisi maksaa sen suorittajille nykyistä enemmän: ”Kilpailun edellytykset on usein rakennettu palkattoman tai alihinnoitellun koti- ja hoivatyön ja palkkaerojen varaan” (Feministinen puolue 2016, 4). Lainauksen voi nähdä kritiikkinä sille, että hoivatyö kannattelee osaltaan muuta taloudellista toimintaa, mutta hoivan taloudellinen arvo ei tästä huolimatta näy hoivatyötä tekevien saamassa korvauksessa.

Kaikkiaan puolueen käsitys hoivan roolista osana taloutta resonoi selkeästi Powerin (2004, 4), Himmelweitin (2002, 54) ja Nelsonin (1999, 8) hoivatyön ja muun taloudellisen aktiivisuuden välistä keskinäisriippuvuutta kuvaavien ajatusten kanssa: kaikki talouden osat ovat viime kädessä riippuvaisia toisistaan, ja hoivatyöllä on merkittävä rooli talouden kokonaisuudessa. Näin ollen voidaan ajatella, ettei hoivatyötä tekeville nykyisin maksettava, esimerkiksi kaikkien palkansaajien keskiansioihin nähden suhteellisen alhainen korvaus ole riittävällä tasolla.

7.2.2. Palkaton työ nähdään tuottavana taloudellisena toimintana

Palkaton työ nähdään Feministisen puolueen ohjelmissa tuottavana taloudellisena toimintana samaan tapaan kuin hoivatyö. Yhteiskunnassa tehtävä palkaton työ halutaan myös tuoda entistä paremmin näkyviin taloutta koskevassa keskustelussa ja päätöksenteossa. Puolueen yleisohjelmassa todetaan, että kaikenlainen palkaton työ tulisi tuoda nykyistä paremmin esiin myös talouden mittaamisessa: ”Tarvitsemme parempia mittareita, jotka huomioivat hyvinvoinnin, elintason ja ympäristön tilan ja laskevat kansantalouden tuotannon arvoon mukaan myös yhteiskunnassa tehtävän palkattoman työn” (Feministinen puolue 2016, 4). Lainauksessa esitetään ajatus siitä, että palkaton työ tulisi sisällyttää osaksi talouden arvoa ja ymmärrystä. Samoin ohjelmassa todetaan, että koti- ja hoivatyö on palkatonta tai vaihtoehtoisesti alihinnoiteltua (Feministinen puolue 2016, 4). Molemmat ajatukset käyvät yhteen Powerin (2004) talouden sosiaalisen varustamisen mallin kanssa, jossa palkattomalla työllä nähdään palkkatyön kanssa yhtäläinen arvo osana taloutta: koska palkaton työ, mukaan lukien palkaton koti- ja hoivatyö, on tosiasiasa tuottavaa työtä ja osa toisiinsa linkittyneiden taloudellisten riippuvuussuhteiden ketjua, sen tulisi näkyä myös taloudellista tuottavuutta kuvaavissa tilastoissa.

Puolueen eduskuntavaaliohjelmassa kommentoidaan mittariston tarpeellisuuden lisäksi myös niitä hankaluuksia, joita erityisesti palkattoman kotityön näkymättömyys taloutta koskevissa laskelmissa ja arvioissa voi aiheuttaa:

”[...] Tuodaan palkaton hoivatyö näkyviin valtion tilinpidossa ja bruttokansantuotteessa laskemalla mukaan palkattoman kotityön osuus kansantaloudesta. Ilman tietoa palkattoman työn määrästä ja arvosta on mahdotonta arvioida sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia ja vaihtoehtokustannuksia, joita seuraa toimintojen, kuten kotihoidon, siirtymisestä julkiselta sektorilta kotitalouksien hoidettavaksi.” (Feministinen puolue 2019a.)

Huomio sosiaalisista ja taloudellisista vaikutuksista sekä vaihtoehtokustannuksista on yhtäläinen Himmelweitin (2002, 49; 53–54) talouspoliittisia toimia koskevan havainnon kanssa: havainnon mukaan palkkatyöhön keskittyvällä talouspolitiikalla ei välttämättä saavuteta haluttuja tavoitteita, mikäli ei samanaikaisesti huomioida tehtyjen toimien vaikutusta palkattomaan työhön. Samaan tapaan Feministisen puolueen mukaan olisi tärkeää, että esimerkiksi vanhusten kotihoidon sijoittumista yhteiskunnassa pohdittaisiin paitsi julkisen sektorin myös kotitalouksissa tehdyn työn kannalta. Taustalla on todennäköisesti myös tieto siitä, että mikäli hoivatyötä siirretään julkiselta sektorilta kotitalouksille, vastuun hoivasta kantavat todennäköisimmin naiset. Näin naiset päätyisivät tekemään entistä enemmän palkatonta hoivaa, jonka suorittamisesta he ovat olleet jo ennestään pääosin vastuussa.

7.2.3. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena

Hyvinvointi määritellään Feministisen puolueen yleisohjelmassa seuraavasti: ”Hyvinvointi tuottaa taloudellista ja sosiaalista tasa-arvoa antamalla yksilölle yhteiskunnassa autonomisen aseman, riittävät voimavarat ja mielekästä tekemistä eli myös henkilökohtaisen kokemuksen hyvästä elämästä. Aito osallisuus yhteiskunnassa sitoo meidät yhteen yhteisönä” (Feministinen puolue 2016, 3). Tällainen yksilön voimavaroja ja autonomiaa korostava hyvinvointikäsitys resonoi Powerin (2004) mallissaan käyttämän Senin (1999) hyvinvointikäsitteen kanssa. Senin (mt.) teoriassa hyvinvointi määritellään ihmisten henkilökohtaisten tarpeiden kautta: kun nämä tarpeet täyttyvät, ihmisellä on toimintamahdollisuuksia, joiden avulla hän voi vapaasti tavoitella hyvänä pitämäänsä elämää. Näin ollen voidaan katsoa, että kun Feministisen puolueen ohjelmissa puhutaan hyvinvoinnista, tarkoitetaan Senin hyvinvointikäsitteen tapaista ymmärrystä hyvinvoinnin sisällöstä ja merkityksestä.

Puolueen ohjelmissa hyvinvointia pidetään talouden keskeisimpänä tavoitteena. Yleisohjelmassa myös suoraan todetaan, että ”talouden ensisijainen tehtävä on tuottaa hyvinvointia kaikille”

(Feministinen puolue 2016, 4). Samaan tapaan talouden tehtäviin luetaan se, että sillä taataan jokaiselle ”mahdollisuus hyvään elämään”. Tulkitsemme hyvän elämän viittaavan tässä yhteydessä edellisessä kappaleessa mainittuun henkilökohtaiseen käsitykseen hyvästä elämästä ja hyvinvoinnista. Taloudella nähdään ohjelmissa kauttaaltaan välinearvo, eli sitä pidetään työkaluna muiden asioiden edistämiseksi. Ohjelmien perusteella talouden vähimmäisenä tehtävänä pidetään olemassa olevan hyvinvoinnin turvaamista.

On kiinnostavaa, että puolueen yleisohjelmassa myös hyvinvoinnin katsotaan olevan työkalu: hyvinvoinnin tehtäväksi asetetaan muun muassa demokraattisen ja syrjimättömän yhteiskunnan rakentaminen (Feministinen puolue 2016, 3). Hyvinvoinnilla katsotaan siis olevan itseisarvon lisäksi myös välinearvo. Ihmisten ja ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena myös asetetaan joissain kohdin vastakkain talouskasvutavoitteen kanssa: talouspoliittisten päätösten halutaan perustuvan talouskasvun ja kilpailukyvyn *sijaan* esimerkiksi ihmisten hyvinvointiin. Tästä syntyy vaikutelma, jonka mukaan talouspäätöksiä ei haluta juuri lainkaan perustaa talouskasvua ja kilpailukykyä indikoivien mittareiden varaan.

Puolueen ohjelmissa vaaditaan talouden mittareiden uudistamista talouden tavoitteiden uudelleen määrittelemisen vanavedessä. Talouden mittareiden halutaan sisältävän sekä ihmisten että ympäristön hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita: ”Tarvitsemme parempia mittareita, jotka huomioivat hyvinvoinnin, elintason ja ympäristön tilan ja laskevat kansantalouden tuotannon arvoon mukaan myös yhteiskunnassa tehtävän palkattoman työn” (Feministinen puolue 2016, 4). Ohjelmissa siis todetaan, että ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin edistäminen ovat keskeisiä talouden tehtäviä ja tavoitteita, minkä lisäksi talouspolitiikan mittarit halutaan uudistaa näitä tavoitteita vastaaviksi. Tämä sopii Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teoriaan, joka käsittää hyvinvoinnin keskeiseksi talouden mittariksi ja jonka mukaan talouspolitiikan tavoitteen tulisi olla hyvinvoinnin luominen.

Yleisohjelmassa esitetään, että talous ei ole ainoa hyvinvoinnin luoja, vaan sitä tuottavat myös esimerkiksi koulutuksen, kulttuurin ja asumisen kaltaiset hyödykkeet (Feministinen puolue 2016, 3). Ohjelmassa myös kritisoidaan ajattelutapaa, jossa talous nähdään sektorina, joka määrittelee muiden politiikan osa-alueiden liikkumavaran. Puolueen ohjelmissa talous näyttäytyykin vain yhtenä politiikan ja yhteiskunnan osa-alueena, jolla ei tulisi olla erityisen suurta painoarvoa suhteessa muihin politiikan sektoreihin. Kyseinen huomio ei liity suoraan Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen

teoriaan, mutta pidän sen esille tuomista tärkeänä, sillä se liittyy siihen, miten puolue korostaa hyvinvoinnin merkitystä poliittisessa päätöksenteossa laajemmin: talous nähdään vain yhtenä osa politiikkaa, ja myös muiden politiikan osa-alueiden tulisi lisätä ja edistää hyvinvointia.

7.2.4. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena

Ihmisten hyvinvoinnin ohella myös ympäristön hyvinvointi näyttäytyy Feministisen puolueen ohjelmissa keskeisenä talouden tavoitteena. Puolue haluaa uudistaa talouspolitiikkaa siten, että talouden päätökset pohjaavat ihmisten hyvinvoinnin lisäksi ympäristön hyvinvointiin esimerkiksi kilpailukykyyn liittyvien lukujen sijaan. Tältä osin ne tavoitteet, joita ohjelmissa asetetaan taloudelle, sopivat yhteen Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian kanssa. Ohjelmissa vaaditaan myös, että talouden rakenteisiin tulee tehdä muutoksia ympäristön hyvinvoinnin edistämiseksi ja erityisesti ilmastonmuutoksen rajoittamiseksi.

7.2.5. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet

Feminististen puolueen ohjelmissa esitellään jonkin verran muita kuin suoraan ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyviä talouden tavoitteita. Muihin talouden tavoitteisiin kuuluvat muun muassa tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja "kestävyys". Tämänkaltaisten tavoitteet risteävät todennäköisesti jollakin tapaa hyvinvoinnin kanssa, mutta tarkempien määritelmien puuttuessa olen sijoittanut ne kategoriaan "muut tavoitteet".

On merkillepantavaa, että Feministisen puolueen ohjelmissa talouskasvu ei kuulu talouden tavoitteisiin. Päinvastoin puolueen yleisohjelmassa todetaan, että puolueen ajama hyvinvointitalous "on periaatteellisessa ristiriidassa kilpailueetoksen ja jatkuvan kasvun tavoitteen kanssa" (Feministinen puolue 2016, 4). Ohjelmissa ei siis ainoastaan kyseenalaisteta sitä, että talouskasvun tai kilpailukykyyn kehittyminen olisivat yksinään riittäviä indikaattoreita talouden tilasta, vaan niissä katsotaan, että talouskasvun tai kilpailukyky eivät kelpaa talouden päätöksiä ohjaaviksi mittareiksi lainkaan.

Puolueen ohjelmista välittyy kuva, jonka mukaan puolue haluaa miettiä taloutta uudelleen paitsi sen mittaristojen myös toiminnan osalta. Esimerkiksi oheisessa otteessa korostetaan taloudellisten

toimien oikeudenmukaisuutta: ”[Taloudellisten] muutosten tulee edetä oikeudenmukaisen siirtymän kautta niin, että taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevat eivät kannu suhteessa suurempaa taakkaa sopeutumistoimista kuin heitä varakkaammat” (Feministinen puolue 2019a). Muutosten varsinaisen sisällön sijaan korostetaan siis niiden laatua: sitä, miten taloudelliset muutokset tulee toteuttaa ja millaisia vaikutuksia muutoksilla saa tai ei saa olla taloudellisesti erilaisessa asemassa oleviin ryhmiin.

7.2.6. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin

Feministisen puolueen ohjelmissa on joitain kohtia, jotka viittaavat ihmisten päätöksentekomahdollisuuteen suhteessa politiikkaan ja talouspolitiikkaan Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian mukaisesti. Nämä kohdat koskevat pääasiassa päätöksentekoon vaikuttamista yhteiskunnallisella tasolla, joskin eduskuntavaaliohjelmassa voi nähdä viitteen myös siitä, että ihmisten henkilökohtaisen taloudellisen autonomiaa ja näin ollen myös päätöksentekoa pidetään tärkeänä. Kaikkiaan taloudellisen päätöksentekoon viittaavia kohtia löytyy Feministisen puolueen ohjelmista kuitenkin hieman heikommin kuin muita analyysin kannalta relevantteja teemoja.

Oheisessa puolueen yleisohjelman lainauksessa voi nähdä Powerin (2004) teorian kanssa resonoivan ajatuksen, jonka mukaan ihmisten vaikuttamismahdollisuuksia politiikassa tehtäviin päätöksiin yleisesti tulisi parantaa: ”Politiikkaa on tehty perinteisesti enemmistöjen ehdoilla. Tämä pudottaa monet yhteiskunnallisen päätöksenteon marginaaliin. Tarvitsemme siksi politiikkaa, joka haastaa nykyiset ideologiat.” (Feministinen puolue 2016, 1.) Lainauksen yhteydessä ei käy suoraan ilmi, mitä päätöksenteon marginaaliin putoaminen tarkoittaa. Tulkitsen sen perusteella kuitenkin, että poliittista päätöksentekoa, myös talouteen liittyvää, halutaan muuttaa niin, että kaikki ihmiset sosiaalisesta taustastaan riippumatta pääsevät osallistumaan päätöksentekoon ja näin vaikuttamaan heitä koskeviin päätöksiin.

Erityisesti talouteen liittyvän päätöksenteon rakenteista puhutaan aineistossa EU:n talouden yhteydessä. Yleisohjelmassa EU:n antamia talouspoliittisia reunaehtoja kritisoidaan muun muassa siitä, että ne ovat jättäneet liian vähän liikkumavaraa kansalliselle talouspolitiikalle. Taloudellista

päätöksentekoa halutaan demokratisoida vähentämällä EU:n valtaa jäsenmaiden taloutta koskevissa päätöksissä ja vastaavasti lisäämällä kansallista päätäntävaltaa.

7.2.7. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa

Intersektionaalinen feminismi on lähtökohtaisesti osa Feministisen puolueen politiikkaa. Puolueen yleisohjelmassa todetaan, että ”Feministinen näkökulma syrjintään perustuu sille tosiasialle, että ihmisten elämää määrittävät useat risteävät valtasuhteet. Useimmat meistä ovat etuoikeutettuja joissakin suhteissa mutta alisteisia toisissa. Tällaista monitasoista näkökulmaa valtaan kutsutaan usein intersektionaaliseksi näkökulmaksi.” (Feministinen puolue 2016, 2.) Tämänkaltaisen toteamus ei vielä yksin kerro paljonkaan intersektionaalisten erojen huomioimisesta taloudellisen päätöksenteon yhteydessä. Sen perusteella voi kuitenkin päätellä, että intersektionaalisuus ymmärretään Crenshaw’n (1991) tapaan risteävinä eroina, jotka johtavat erilaisiin etuoikeutettuihin ja toisaalta alisteisiin valta-asemiin yhteiskunnassa sen mukaan, mihin sosiaalisiin ryhmiin ihminen kuuluu.

Puolueen ohjelmissa viitataan päätösten ennakkovaikutusten arvioinnin tärkeyteen, jotta saataisiin selville, miten päätökset voivat vaikuttaa eri ihmisryhmiin. Tämä nousee esiin myös taloudesta puhuttaessa. Puolueen yleisohjelmassa todetaan, että ”Taloustieteen ennustemallien pohjaoletukset eivät heijasta yhteiskunnan moninaisuutta. Ne ennustavat huonosti talouspoliittisten päätösten vaikutuksia eri ihmisryhmiin ja sukupuolten tasa-arvoon.” (Feministinen puolue 2016, 4.) Taloustieteen ennustemallien kritisointi viittaa siihen, että tilalle kaivataan uudenlaisia, paremmin eri ihmisryhmien tarpeet ja risteävät erot huomioon ottavia malleja.

Intersektionaalista ajattelua on havaittavissa puolueen ohjelmissa myös kansainvälisten talouteen ja työhön liittyvien kysymysten tarkastelussa. Tämä tulee esiin seuraavassa lainauksessa, jossa pohditaan muun muassa sukupuolen ja etnisyyden vaikutusta: ”Talouden, työn ja hyvinvoinnin suhteen määrittelemisen uudelleen edellyttää myös globaalia näkökulmaa, joka huomioi rasismien, sukupuolen ja uuskolonialismin vaikutuksen maailmanlaajuisessa työn uudelleen järjestämisessä” (Feministinen puolue 2016, 4).

7.3. Vihreä liitto

Taulukko 4. Vihreän liiton analysoitavista ohjelmista on löydettävissä taulukon mukaisia sisältöjä. Suluissa on kuhunkin kategoriaan kuuluvien tekstilöydösten lukumäärä.

Kategoria	Alakategoriat
Hoivatyö osana talouden kokonaisuutta (-)	Hoivatyö nähdään tuottavana osana taloutta (-) Hoivatyö nähdään talouden menoeränä (-)
Palkaton työ nähdään tuottavana osana taloutta (-)	Ei ole.
Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena (5)	Ei ole.
Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena (10)	Ei ole
Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet (6)	Ei ole.
Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin (7)	Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin yhteiskunnan tasolla (6) Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin henkilökohtaisella tasolla (1)
Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa (2)	Ei ole.

Koska Vihreää liittoa koskevassa aineistossa ei tule esiin suoraan hoivan ja talouden tai palkattoman työn ja talouden suhdetta kuvaavia tai siihen kantaaottavia kohtia, en pysty käsittelemään näitä kohtia Vihreän liiton ohjelmia koskevassa analyysissä.

7.3.1. Ihmisten hyvinvointi talouden tavoitteena

Vihreiden tarkasteltavissa dokumenteissa käsitettä hyvinvointi ei määritellä kovin tarkasti. Puolueen eduskuntavaaliohjelman otteessa hyvinvointi yhdistetään peruspalveluiden tarjoamiseen: ”Väestö jakautuu hyvin ja huonosti voiviin. [...] Tämä kehitys on pysäytettävä. Se tapahtuu ennen kaikkea vahvistamalla julkisia peruspalveluita, jotta kukaan ei jää palveluiden ulkopuolelle.” (Vihreät 2019a.) Toisin sanoen hyvinvoinnin ajatellaan rakentuvan ainakin siitä, että jokaiselle turvataan pääsy hänelle tarpeellisiin palveluihin, jotka lisäävät tai turvaavat yksilön hyvinvointia. Tämän aineiston ulkopuolelle jääneessä puolueen Reilun vihreän muutoksen ohjelmassa hyvinvointi määritellään selkeämmin: ”Hyvinvointiin tarvitaan [...] kohtuullista elintasoa, merkityksellisiä ihmissuhteita, mielekästä toimintaa ja henkistä hyvinvointia. Oleellista on tukea kokonaisvaltaista hyvinvointia.” (Vihreät 2020, 16.) Voidaan olettaa, että samankaltainen käsitys hyvinvoinnista sisältyy myös puolueiden muihin tuoreimpiin dokumentteihin. Tällainen kohtuullista elintasoa, toimintamahdollisuuksia ja henkistä hyvinvointia tavoitteleva käsitys hyvinvoinnista resonoi Senin (1999) hyvinvointikäsitteen kanssa: kun ihmisten aineelliset resurssit on turvattu, he voivat tehdä tärkeänä pitämiään asioita ja näin kokea elävänsä hyvää elämää.

Ihmisten hyvinvointi on Vihreiden ohjelmissa yksi keskeinen talouden tavoite. Lisäksi ohjelmista käy ilmi, että ihmisten hyvinvointia ei lähtökohtaisesti haluta alistaa taloudellisille säästöille. Taloutta ja talouskasvua pidetään ohjelmissa työkaluna, joiden tehtävä on edistää tärkeinä pidettyjä asioita. Tämä tulee esiin esimerkiksi seuraavassa otteessa:

”Vihreä talouspolitiikka perustuu kestävyteen ja kohtuullisuuteen. Meillä on vastuu ihmisistä ja ympäristöstä. Siksi talouden tulee toimia ihmisten hyvinvoinnin, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä luonnon ja ympäristön kantokyvyn turvaamiseksi. Markkinatalous on vihreille työkalu, jolla näitä päämääriä voidaan tehokkaasti edistää.” (Vihreät 2018, 14.)

Vihreät haluaa myös uudistaa päätöksenteon mittareita, joihin halutaan sisällyttää muun muassa ihmisten hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita (Vihreät 2018, 16). Katson päätöksenteon viittaavan myös talouspoliittiseen päätöksentekoon.

7.3.2. Ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteena

Ympäristön hyvinvoinnin turvaaminen ja edistäminen on Vihreiden ohjelmissa selkeästi talouden merkittävimpiä tavoitteita. Havainto ei ole yllättävä, kun ottaa huomioon puolueen juuret ekologismissa, joka on puolueessa sittemmin vaihtunut käytännössä ympäristönsuojeluun (ks. Mickelsson 2015, 278). Ympäristön hyvinvointi myös asetetaan puolueen ohjelmissa talouden tavoitteeksi muita tavoitteita useammin. Puolueen tavoiteohjelmassa todetaan esimerkiksi yksiselitteisesti, että ”talous on sovitettava ympäristön asettamiin rajoihin” (Vihreät 2018, 15). Tavoiteohjelmassa todetaan myös seuraavaa: ”Vihreä talouspolitiikka perustuu kestävyteen ja kohtuullisuuteen. Meillä on vastuu ihmisistä ja ympäristöstä. Siksi talouden tulee toimia ihmisten hyvinvoinnin, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä luonnon ja ympäristön kantokyvyn turvaamiseksi.” (Vihreät 2018, 14.) Puolueen ohjelmissa puhutaan jonkin verran myös ”vihreästä taloudesta”, jonka voi ymmärtää tarkoittavan juuri tällaista ympäristön kestävyden ja hyvinvoinnin huomioon ottavaa taloutta. Ympäristön hyvinvoinnin asettaminen talouden tavoitteeksi on linjassa Powerin (2004) teorian kanssa. Puolueen eurovaaliohjelmassa ympäristön suojelun tärkeyttä yhteiskunnan kaikessa toiminnassa perustellaan muun muassa sillä, että tulevien sukupolvien mahdollisuudet hyvään elämään on turvattava (Vihreät 2019b).

Puolue haluaa, että ympäristön hyvinvointi kuuluu mittareihin, joita hyödynnetään päätöksenteossa yleisesti (Vihreät 2018, 16). Ymmärrän tämän koskevan myös talouspoliittista päätöksentekoa. Näin ollen ohjelmissa sekä asetetaan ympäristön hyvinvointi talouden tavoitteeksi että halutaan uudistaa talouspoliittisessa päätöksenteossa käytettäviä mittareita niin, että ne ottavat huomioon myös ympäristön hyvinvoinnin.

7.3.3. Muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet

Vihreän liiton ohjelmissa tulee esiin jonkin verran sellaisia talouden ja talouspolitiikan tavoitteita, joiden ei suoraan ilmaista liittyvän ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin. Tällaisia tavoitteita ovat muun muassa sosiaalinen oikeudenmukaisuus, työllisyyden edistäminen sekä veronkierron ja harmaan talouden torjunta. Talouskasvua ei sen sijaan aseteta talouden tavoitteeksi, joskaan kasvun mahdollisuutta ei myöskään suljeta pois. Talouskasvulla nähdään välineellinen arvo siinä, että sen katsotaan mahdollistavan satsaukset ihmisten hyvinvointiin. Talouskasvun ei kuitenkaan haluta

tapahtuvan ympäristön hyvinvoinnin kustannuksella, mikä on linjassa Mickelssonin (2015, 278) Vihreiden kuvailun kanssa.

7.3.4. Ihmiset saavat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin

Vihreän liiton ohjelmissa on useita kohtia, joissa viitataan selkeästi siihen, että ihmisten on tärkeää voida vaikuttaa yhteiskunnassa tehtäviin päätöksiin. On perusteltua olettaa, että näihin päätöksiin lukeutuvat myös taloutta koskevat päätökset, vaikka sitä ei pääosin mainitakaan eksplisiittisesti. Esimerkiksi seuraavassa otteessa tulee esiin, että ihmisten halutaan voivan vaikuttaa laajasti sekä itseään että ympäröivää yhteiskuntaa koskeviin päätöksiin: ”Vihreiden demokratiakäsityksen mukaan valta kuuluu kaikille. Tavoitteena on, että jokainen voi kantaa vastuuta ympäristöstä ja kokea olevansa osallinen itseään ja yhteiskuntaa koskevassa päätöksenteossa.” (Vihreät 2018, 23.) Ohjelmissa myös vedotaan yleisellä tasolla kansalaisten suorien vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi. Keinona tähän mainitaan esimerkiksi kuntien neuvoa antavat kansanäänestykset sekä asukas- ja asiakasdemokratia.

Ohjelmista löytyy myös muutama nimenomaan taloudellista päätöksentekoa koskeva kohta, jossa nousee esiin Powerin (2004) määritelmän mukainen talouden prosessien merkitys talouden kokonaisuudelle. Vihreät haluavat muun muassa parantaa valtiontaloutta koskevan päätöksenteon avoimuutta ja varmistaa, että kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat osallistua päätöksenteon prosesseihin. Poliittisessa tavoiteohjelmassa korostetaan myös talouspolitiikan kansanvaltaisuuden tärkeyttä. Kansanvaltaisuutta halutaan lisätä sekä Suomessa että EU:ssa. (Vihreät 2018, 28–29.) Tämä on tulkittavissa niin, että ihmisten nykyisiä päätös- ja vaikutusmahdollisuuksia talouteen ei pidetä riittävinä sen paremmin Suomessa kuin EU:ssakaan. Tulkitsen myös, että asia halutaan muuttaa niin, että ihmiset voivat jatkossa vaikuttaa entistä paremmin taloudellisiin päätöksiin, jotka vaikuttavat väistämättä myös heidän omaan elämäänsä.

7.3.5. Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa

Intersektionaalisuuden huomiointi osana päätöksentekoa näkyy Vihreiden ohjelmissa jonkin verran. Vihreät määrittelee edustamansa ja ajamansa feminismin intersektionaaliseksi. Puolueen poliittisessa tavoiteohjelmassa todetaan, että puolue

”[...] edellyttää, että päätöksenteossa arvioidaan päätösten sukupuolivaikutukset ja sosiaaliset vaikutukset. Feminismin tavoitteena on kaikille vapautta olla oma itsensä ja yhteiskunnan eriarvoisuutta aiheuttavien valtarakenteiden aktiivista purkamista. Vihreä feminismin on intersektionaalista eli moniperustaisen syrjinnän tunnistavaa ja sitä purkavaa.” (Vihreät 2018, 23.)

Intersektionaalinen feminismin siis ymmärretään sosiaalisiin valta-asemiin liittyvien eriarvoisuuksien havaitsemisena ja purkamisena. Ymmärrys sopii yhteen Crenshaw'n (1992) intersektionaalisuuden määritelmän kanssa. Puolueelle on tärkeää, että kaikessa päätöksenteossa arvioidaan ja huomioidaan se, millaisia vaikutuksia päätöksillä on eri sukupuoliin ja toisaalta se, millaisia sosiaalisia vaikutuksia päätöksillä on. Tämän voi olettaa koskevan myös talouspoliittisia päätöksiä. Sosiaaliset vaikutukset eivät välttämättä viittaa suoraan intersektionaalisten erojen huomiointiin. Toisaalta sosiaalisten vaikutusten arviointi voi sisältää arviointia myös siitä, miten päätökset vaikuttavat eri ihmisryhmiin (esim. Päivänen ym. 2005, 8). Samassa ohjelmassa todetaan myös, että ”pyritään aktiivisesti ennalta arvioimaan päätösten vaikutuksia eri väestöryhmiin” (Vihreät 2018, 16). Vaikutusarviointi ei siis rajoitu vain esimerkiksi sukupuoleen, vaan siinä otetaan huomioon eri väestöryhmiä laajemmin. Toisin sanoen puolueen poliittisesta tavoiteohjelmasta välittyy kuva, jonka mukaan talouspoliittisten päätösten intersektionaaliset vaikutukset tulee ottaa huomioon päätöksiä tehtäessä. Tämä sopii Powerin (2004) talouden sosiaalisen varustamisen malliin.

7.4. Vertailu

Kaikkien vertailtavien puolueiden ohjelmista löytyy selkeästi piirteitä talouden sosiaalisen varustamisen teoriasta (Power 2004). Käyn seuraavaksi läpi kategoria kerrallaan, minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä puolueiden ohjelmista löytyy, kun niitä verrataan toisiinsa.

Hoivan ja talouden väliseen suhteeseen liittyviä näkemyksiä on havaittavissa SDP:n ja F!:n ohjelmissa. F!:n ohjelmat erottuvat SDP:n ohjelmista siinä, että hoivan merkitys ja tuottavuus osana taloutta tuodaan niissä useimmiten esiin suorasti ja painokkaasti. Lisäksi F!:n ohjelmissa perustellaan hoivan merkitys talouden perustana yksityiskohtaisemmin kuin SDP:n ohjelmissa. SDP:n ohjelmissa näkemys hoivasta tärkeänä ja tuottavana osana taloutta on löydettävissä tulkinnan avulla sellaisista kohdista, joissa puhutaan esimerkiksi hyvinvointipalveluista. SDP:n vaaliohjelmasta löytyy myös yksittäinen kohta, jossa hoiva näytetään talouden tuottavan osan sijaan talouden kulueränä. F!:n ohjelmissa puolestaan ei ole kohtia, joissa hoivaan viitattaisiin talouden kulueränä. Kaikkiaan

voidaan sanoa, että F!:n ja SDP:n ohjelmista välittyvät näkemykset hoivan merkityksestä osana taloutta eroavat toisistaan jonkin verran. F!:n ohjelmista välittyvä näkemys hoivan ja talouden suhteesta vastaa SDP:n ohjelmia yksiselitteisemmin sosiaalisen varustamisen teoriaan (Power 2004) kuuluvaa ajatusta hoivasta olennaisena ja tuottavana osana taloutta. Vihreiden vertailu suhteessa muihin puolueisiin on tässä kategoriassa mahdotonta, sillä hoivan ja talouden suhteesta ei käytännössä puhuta annetuilla hakuehdoilla puolueen ohjelmissa.

Vastaavat havainnot koskevat pääpiirteissään myös sitä, miten puolueiden ohjelmissa nähdään palkattoman työn ja talouden välinen suhde. F! on vertailtavista puolueista ainoa, jonka ohjelmissa vaaditaan palkattoman työn, hoivatyö mukaan lukien, sisällyttämistä esimerkiksi BKT:hen ja näin palkattoman työn arvon ja tuottavuuden sisällyttämistä myös virallisiin talouden mittareihin. SDP:n ohjelmista on löydettävissä kohta, jossa puhutaan sellaisen työn arvostamisesta ja tunnustamisesta, joka ei tapahdu perinteisellä palkkatyösektorilla, mutta palkattomasta työstä ei puhuta samassa yhteydessä suoraan. Sekä F!:n että SDP:n ohjelmista on siis löydettävissä sosiaalisen varustamisen teorian (Power 2004) kanssa samankaltaisia käsityksiä palkattoman työn merkityksestä osana taloutta, mutta F!:n ohjelmista välittyvä näkemys heijastaa näkemystä SDP:n ohjelmia selkeämmin. Vihreiden vertailu suhteessa muihin puolueisiin on mahdotonta myös tässä kategoriassa, sillä puolueen ohjelmista ei löydy palkattoman työn ja talouden suhdetta käsitteleviä kohtia annetuilla hakuehdoilla.

Kaikkien puolueiden ohjelmista välittyy kuva, jonka mukaan ihmisten hyvinvointi on vähintään yksi talouden keskeisistä tavoitteista. F!:n ohjelmat eroavat muista ohjelmista siinä, että niissä ihmisten hyvinvointia pidetään yksiselitteisesti talouden tärkeimpänä tavoitteena. Tämä näkyy myös siinä, että ihmisten hyvinvointi asetetaan F!:n ohjelmissa talouden tavoitteeksi useammin kuin muut tavoitteet. SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa hyvinvointi näyttäytyy puolestaan vähintään yhtenä keskeisimmistä talouden tavoitteista. Lisäksi kaikkien puolueiden hyvinvointikäsityksissä on samankaltaisuuksia Powerin käyttämän Senin (1999) hyvinvointikäsityksen kanssa. Feministisellä puolueella tämä yhtäläisyys on tulkintani mukaan kaikkein selkein.

Kaikkien puolueiden ohjelmista välittyy myös kuva, jonka mukaan ympäristön hyvinvointi on keskeinen talouden tavoite. Korostuneimmin tämä tulee esiin Vihreiden ohjelmissa, joissa lähes puolet kaikista taloudelle annetuista tavoitteista koskee jollakin tavalla ympäristön hyvinvoinnin

edistämistä tai turvaamista. SDP:n ohjelmissa ympäristön hyvinvointi annetaan talouden tavoitteeksi käytännössä yhtä usein kuin ihmisten hyvinvointi. F!:n ohjelmissa ympäristön hyvinvointiin liittyviä talouden tavoitteita on toiseksi eniten verrattuna muihin tavoitteisiin, mutta käytännössä lähes saman verran kuin tavoitteita, jotka sijoittuvat kategoriaan “muut kuin ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet”.

Taloudelle annetaan kaikkien puolueiden ohjelmissa myös muita kuin suoraan ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyviä tavoitteita. SDP:n ohjelmissa tähän kategoriaan sijoittuvia tavoitteita on enemmän kuin muita talouden tavoitteita, muilla puolueilla taas hieman vähemmän kuin muita tavoitteita. Kaikkien puolueiden ohjelmissa muut kuin hyvinvointiin liittyvät talouden tavoitteet ovat keskenään osittain samankaltaisia sikäli, että taloudelle annetaan ohjelmissa varsin laajoja tehtäviä, kuten oikeudenmukaisuuden tai kestävyuden edistäminen. Moni tähän kategoriaan sijoitetuista segmenteistä olisi voinut olla perusteltua sijoittaa myös kategorioihin, joissa talouden tavoite on ihmisten tai ympäristön hyvinvointi. Tarkempien käsitteenmäärittelyjen puutteessa sijoitin ne kuitenkin kategoriaan “muut tavoitteet”. Kiinnostava ero puolueiden välillä on erityisesti suhtautuminen talouskasvuun: SDP:n ohjelmissa talouskasvu on yksi talouden tavoite, mutta talouskasvun ehtona nähdään, että se tapahtuu ympäristön hyvinvoinnin sallimissa rajoissa. F!: ohjelmissa talouskasvua ei pidetä ohjelmissa talouden tehtävänä lainkaan. Päinvastoin: puolueen yleisohjelma kieltää sen, että jatkuva talouskasvu olisi hyvinvointitaloudessa ylipäättään mahdollista. F!:n ohjelmat eivät myöskään aseta talouden tavoitteeksi esimerkiksi työllisyyden edistämistä, toisin kuin SDP:n ja Vihreiden ohjelmat. Vihreiden ohjelmissa talouskasvua ei nimetä suoraan talouden tavoitteeksi. Luonnon kantokyvyn huomioivalla talouskasvulla katsotaan kuitenkin olevan välinearvoa, jota voidaan käyttää muiden tavoitteiden, kuten hyvinvoinnin, saavuttamiseksi.

Kaikkien puolueiden ohjelmista välittyy kuva, jonka mukaan talouden prosessit ovat tärkeitä, eli ihmisten tulee saada vaikuttaa taloudelliseen päätöksentekoon. Erityisesti tämä koskee yhteiskunnan tasolla tapahtuvia talouden päätöksiä. Voimakkaimmin näkemys tulee esiin SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa. Molempien puolueiden ohjelmista löytyy useita kohtia, joissa ihmisten vaikutusmahdollisuuksien tärkeyttä korostetaan joko suhteessa päätöksentekoon yleisesti tai erityisesti suhteessa talouspoliittiseen päätöksentekoon. Feministisen puolueen ohjelmissa talouden prosesseista puhutaan annetuilla hakuehdoilla erityisesti EU-tason talouspolitiikan kontekstissa. Toisaalta voidaan ajatella, että intersektionaalisuuden huomioiminen kaikessa politiikassa viittaisi

siihen, että risteävät erot ja valtasuhteet halutaan ottaa lähtökohtaisesti huomioon myös talouden prosesseissa niin, että eri ihmisryhmillä olisi mahdollisuus päättää heitä itseään koskevista asioista. Kaikkien puolueiden ohjelmissa näkyy selkeästi vähemmän viittauksia siihen, missä määrin ihmisten tulisi voida vaikuttaa talouteen henkilökohtaisella tasolla eli tehdä omaa taloudellista asemaansa koskevia päätöksiä.

Intersektionaalisuus osana taloudellista päätöksentekoa tulee jossain määrin esiin kaikkien tarkasteltavien puolueiden ohjelmissa, mutta selkeimmin F!:n ja Vihreiden ohjelmissa. F!:n ohjelmissa intersektionaalisuudesta puhutaan yleisesti kaiken politiikan tavoitteena. Lisäksi niissä painotetaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia osana taloudellisia päätöksiä. Myös Vihreät määrittelee feminisminsä intersektionaaliseksi. Taloudellisten päätösten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia peräänkuulutetaan myös Vihreiden ohjelmissa. SDP:n ohjelmista löytyy viitteitä ihmisryhmien välisten erojen huomioimisesta osana päätöksentekoa, mutta intersektionaalisuutta osana (talous)poliittista päätöksentekoa ei tuoda esiin yhtä suoraan kuin verokkipuolueiden ohjelmissa. Todettakoon lisäksi, että kaikkien puolueiden ohjelmissa nostetaan voimakkaasti esiin sukupuolivaikutusten arviointi osana päätöksentekoa.

8. Johtopäätökset

Tutkielmassani olen pyrkinyt laadullisen sisällönanalyysin keinoin tarkastelemaan, miten Powerin (2004) feministisen talouden teorian ajatukset eli talous sosiaalisena varustamisena ilmenee kolmen suomalaisen puolueen yleis-, tavoite- ja vaaliohjelmissa. Tarkasteltavista puolueista Feministinen puolue ja Vihreä liitto ovat feministisiä puolueita ja SDP on kertonut sitoutuneensa feministiseen talouspolitiikkaan.

Kaikkien tutkielman kohteena olleiden puolueiden ohjelmissa on havaittavissa selkeitä yhtäläisyyksiä sosiaalisen varustamisen teorian kanssa. Kun kategorioita tarkastellaan kokonaisuutena, selkeimmin yhtäläisyydet teorian kanssa ilmenevät F!:n ohjelmissa. Merkittävimmät erot puolueiden välillä löytyivät suhteessa siihen, nähdäänkö hoivan ja palkattoman työn olevan tuottava osa taloutta tai kommentoidaanko aihetta ylipäätään. Feministisen puolueen ohjelmissa hoivaa ja palkatonta työtä pidetään selkeästi tuottavana osana taloutta. SDP:n ohjelmissa ei puhuta suoraan hoivan

merkityksestä taloudelle, mutta hoivan voi katsoa kuuluvan kasvatukseen ja hyvinvointipalveluihin, joita puolestaan pidetään ohjelmissa menestyvän talouden tärkeinä tekijöinä. Lisäksi SDP:n Tulevaisuuslinja-ohjelmassa on yksittäinen kohta, jossa tulkitsen hoivan näyttäytyvän talouden menoeränä. Vihreiden ohjelmissa ei puolestaan puhuta lainkaan siitä, mikä on hoivan tai palkattoman työn merkitys osana taloutta. Syitä tähän olisi kiinnostavaa pohtia, mutta tämän tutkielman aineisto ei tarjoa siihen mahdollisuuksia.

Ihmisten ja ympäristön hyvinvointi asetettiin talouden keskeiseksi tavoitteeksi jokaisen puolueen ohjelmissa. Kaikkien puolueiden ohjelmissa asetettiin taloudelle myös muita kuin suoraan ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin liittyviä tavoitteita. Suhteessa eniten muita talouden tavoitteita verrattuna ihmisten tai ympäristön hyvinvointiin talouden tavoitteena on SDP:n ohjelmissa. Feministisen puolueen ohjelmissa ihmisten hyvinvointi asetetaan talouden tavoitteeksi suhteessa kaikkein useimmin, ja Vihreiden ohjelmissa ympäristön hyvinvointi. Päätöksenteon prosessien merkitys osana taloutta tulee voimakkaimmin esiin SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa, kun taas risteävien erojen huomioiminen talouteen liittyvissä päätöksissä tulee selkeimmin esiin F!n ja Vihreiden ohjelmissa.

On muistettava, että tämän tutkielman tulokset eivät kerro siitä, millaista talouspolitiikkaa puolueet käytännössä ajavat. On myös hyvä huomata, että tutkielman tulokset olisivat voineet muuttua suuntaan tai toiseen, mikäli SDP:n ja Vihreiden uudet periaateohjelmat olisivat valmistuneet tämän työn aikarajoissa. Toisaalta puolueiden tässä työssä tarkastellut yleis- ja tavoiteohjelmat ovat varsin tuoreita, ja molemmista on luettavissa varsin selkeitä talouteen liittyviä arvostuksia, lähtökohtia ja käsityksiä. Kiinnostavaa on sekin, että tarkastelemieni puolueiden hyvinvointikäsitykset vaikuttavat olevan keskenään hyvin samankaltaisia ja sopivan Senin (1999) ajatukseen hyvinvoinnista hyvänä elämänä. Tässä voidaan mahdollisesti nähdä yhteys hyvinvointitutkimuksen yleiseen kehitykseen, jonka myötä koettu hyvinvointi on 2000-luvulla noussut hyvinvointitutkimuksen valtavirtaan (Saari 2011b, 33).

On mielenkiintoista, että puolueiden ohjelmissa on vain muutamia viittauksia siihen, että ihmisten tulisi voida vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin henkilökohtaisella tasolla. Toisaalta on todennäköistä, että kyseiseen tulokseen vaikutti tapa, jolla käsittelin aineistoa: ihmisten taloudellisesta päätösvallasta

ja valinnanmahdollisuuksista saatetaan puhua aineistossa esimerkiksi sosiaaliturvan yhteydessä sellaisilla termeillä, jotka rajautuivat tässä työssä käytettyjen hakusanojen ulkopuolelle.

Tämän tutkielman rajoitteisiin kuuluu se, että analyysiin ei ollut mahdollista ottaa mukaan kaikkia sellaisia aineiston kohtia, joissa taloutta käsitellään välillisesti. Erot puolueiden välillä olisivat voineet olla suuremmat, mikäli olisin tarkastellut niiden suhtautumista esimerkiksi johonkin yksittäiseen politiikkatoimeen Powerin (2004) sosiaalisen varustamisen teorian kautta. Tällöin tutkielman aineistonkin olisi toki pitänyt olla erilainen. Tutkielman tulokset voivat kuitenkin auttaa hahmottamaan sitä, millaisia tehtäviä puolueet katsovat taloudella olevan ja miten ne hahmottavat esimerkiksi hoivatyön merkityksen osana taloutta.

On mielenkiintoista nähdä, millä tavalla feministisen talouden teoriaan liittyvät ajatukset tulevat kehittymään tarkasteltavien puolueiden ohjelmissa tulevaisuudessa. Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa vertailla, miten puolueiden ohjelmissa ilmenevät talouskäsitteet eroavat esimerkiksi puolueiden kansanedustajien tai aktiivien henkilökohtaisista talouskäsitteistä. Myös diskurssianalyysin keinoin toteutettava case-study jostakin käytännön politiikkapäätöksestä, kuten viime vuosina kiistellystä aktiivimallista, olisi kiinnostava tutkimuskohde Powerin (mt.) sosiaalisen varustamisen teorian soveltamiseen. Tällainen tutkimuskohde antaisi mahdollisuuden tarkastella taloudellisiin päätöksiin liittyviä arvoja, asenteita ja päämääriä käytännössä.

Lähdeluettelo

Primääriaineisto

Puolueaineistot

- Feministinen puolue (2019a) 100 aloitetta yhdenvertaisuudesta. Feministisen puolueen eduskuntavaaliohjelma 2019. Saatavissa
<https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/5c7311b44e17b6627abe647b/1551045046897/fp_eduskuntavaaliohjelma_2019.pdf>, luettu 12.2.2020.
- Feministinen puolue (2019b) Siltoja, ei muureja. Turvallisen ja paremman elämän etsiminen on jokaisen oikeus. Feministisen puolueen eurovaaliohjelma 2019. Saatavissa
<<https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/5cd1b5e2a4222ffc7200d4b1/1557247458599/FP+eurovaaliohjelma+2019.pdf>>, luettu 12.2.2020.
- Feministinen puolue (2016) Feministisen puolueen yleisohjelma. Saatavissa
<https://static1.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063f0/t/584fe6a49de4bbb88e8e34f9/1481631397690/FP_yleisohjelma.pdf>, luettu 30.1.2020.
- SDP (2019a) Tulevaisuuslinja – SDP:n vaalitavoitteita ja muutoksen suunta 2030. Saatavissa
<<https://sdp.fi/wp-content/uploads/2019/04/SDP-tulevaisuuslinja-eduskuntavaalit2019.pdf>>, luettu 12.2.2020.
- SDP (2019b) Inhimillinen, tasa-arvoinen ja reilu Suomi. Saatavissa
<https://drive.google.com/file/d/1wEiQ_Cxv7vKy6t-kjOX8180uyybWwGKs/view>, luettu 12.2.2020.
- SDP (2019c) Ihmisten Eurooppa. Saatavissa
<<https://drive.google.com/file/d/15FogDIW0T0XMOnpZknqhAJMzFwnLyX95/view>>, luettu 12.2.2020.
- SDP (2017) Tulevaisuus ja uudet haasteet – suuntaviivoja 2020-luvulle -asiakirja. Saatavissa
<<https://kansalaiskanava.sdp.fi/tulevaisuus-ja-uudet-haasteet-suuntaviivoja-2020-luvulle/>>, luettu 12.2.2020.
- Vihreät (2018) Vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2019–2023. Saatavissa
<<https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/ed1a6b06-e96b-4cbe-8c4d-50005b47c04c/poliittinenohjelma2018.pdf>>, luettu 30.1.2020.

Vihreät (2019a) Millaisen huomisen haluat rakentaa? Näytä luontosi ja äänestä! Vihreiden eduskuntavaaliohjelma 2019. Saatavissa <<https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/88e088a4-f019-4bec-8329-8636e5553f5c/eduskuntavaaliohjelma2019.pdf>>, luettu 12.2.2020.

Vihreät (2019b) Millaisen Euroopan haluat rakentaa? Eurovaaliohjelma 2019. Näytä luontosi ja äänestä! Saatavissa <<https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/ed1a6b06-e96b-4cbe-8c4d-50005b47c04c/poliittinenohjelma2018.pdf>>, luettu 12.2.2020.

Kirjallisuus

Anderson, Blake & M'Gonigle, Michael (2012) Does ecological economics have a future? Contradiction and reinvention in the age of climate change. *Ecological Economics* 84 (2012) 37–48.

Anttonen, Anneli & Zechner, Minna (2009) Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi ja Minna Zechner (toim.) *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 16–53.

Aslaksen, Iunie, Fraatten, Ane & Koren, Charlotte (1999) Explorations on economics and quality of life. *Feminist economics* 5(2), 79–82.

Bakker, Isabella (1994) Introduction: Engendering macro-economic policy reform in the era of global restructuring and adjustment. Teoksessa Isabella Bakker (toim.) *The strategic silence. Gender and economic policy*. Lontoo ja New Jersey: Zed Books, 1–29.

Bergman, Solveig (2002) *The politics of feminism. Autonomous feminist movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Turku: Åbo Akademi University Press.

Berik, Günseli, van der Meulen Rodgers, Yana & Seguino, Stephanie (2009) Feminist economics of inequality, development, and growth. *Feminist economics* 15(3), 1–33.

Bjarnegård, Elin & Freidenvall, Lenita (2016) *How Inclusive is the Feminist Initiative? Revisiting theories on political recruitment in a party with female political dominance*. American Political Science Association's Annual Meeting, Philadelphia, PA. 1.–4.9.2016.

Blombäck, Sofie & de Fine Licht, Jenny (2016) *Feminist Initiative. Just another left party or something new?* The workshop on intra-party politics, 17.–18.9.2015. University of Gothenburg: CERGU's working paper series 2016:1.

Bryson, Valerie (2003) *Feminist political theory. An introduction*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

- Christensen, Hilda Rømer, Halsaa, Beatrice & Saarinen, Aino (2004) *Crossing Borders. Re-mapping Women's Movements at the Turn of the 21st Century*. Teoksessa Hilda Rømer Christensen, Beatrice Halsaa & Aino Saarinen (toim.) *Crossing Borders. Re-mapping Women's Movements at the Turn of the 21st Century*. Odense: University Press of Southern Denmark, 7–20.
- Cova, Anne (2012) *Feminism*, teoksessa Helmut K. Anheier & Mark Juergensmeyer (toim.) *Encyclopedia of global studies*, 559–562. Kalifornia: SAGE Publications, Inc.
- Cowell-Meyers, Kimberly (2016) Women's Political Parties in Europe. *Politics & Gender*, 12(1), 1–27.
- Crenshaw, Kimberle (1991) Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Dahlerup, Drude (2004) Continuity and waves in the feminist movement – A challenge to social movement theory. Teoksessa: Hilda Rømer Christensen, Beatrice Halsaa & Aino Saarinen (toim.) *Crossing Borders. Re-mapping Women's Movements at the Turn of the 21st Century*. Odense: University Press of Southern Denmark, 59–78.
- Elomäki, Anna (2018) Feministisempää talouspolitiikkaa: Seitsemän askelta kohti tasa-arvoa edistävää ja syrjimätöntä talouspolitiikkaa. Julkaisusarjassa Impulseja, Kalevi Sorsa säätiö. Katsottu: 7.1.2020.
- Elomäki, Anna & Haataja, Anita (toim. 2017) Vero- ja etuusmuutosten vaikutus sukupuolten taloudelliseen tasa-arvoon. Teoksessa Anna Elomäki & Hanna Ylöstalo (toim.) *Tasa-arvoa talousarvioon – talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittietoinen budjetointi*, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 58/2018, 12–54.
- Elson, Diane (2017) A gender-equitable macroeconomic framework for Europe. Teoksessa Hannah Bargawi, Giovanni ja Susan Himmelweit (toim.) *Economics and austerity in Europe. Gendered impacts and sustainable alternatives*. Lontoo ja New York: Routledge, 15–26.
- Evans, Judith (1995) *Feminist theory today. An introduction to second-wave feminism*. Lontoo: Sage.
- Ferree, Myra Marx (2006) Globalization and feminism. Teoksessa Myra Marx Ferree & Aili Mari Tripp (toim.) *Global feminism*. New York ja Lontoo: New York University Press, 3–23.
- Harisalo, Risto; Aarrevaara, Timo; Stenvall, Jari; Virtanen, Petri (2007) *Julkinen toiminta – julkinen politiikka*. Tampere: Tampere university press.
- Himmelweit, Susan (2002) Making visible the hidden economy: The case for gender-impact analysis of economic policy. *Feminist economics* 8(1), 49–70.

- Hirsch, Marianne & Keller, Evelyn Fox (1990) *Conflicts in feminism*. New York: Routledge.
- hooks, bell (1984) *Feminist Theory: from Margin to Center*. Boston: South End Press.
- Isotalo, Veikko, Järvi, Theodora, von Schultz, Åsa & Söderlund, Peter (2019) *Suomalainen äänestäjä 2003–2019*. Oikeusministeriö, vaalitutkimuskonsortio.
- Jallinoja, Riitta (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen muutoksen heijastajana*. Porvoo, Helsinki & Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Kantola, Johanna & Lombardo, Emanuela (2017) *Gender and Political Analysis*. Lontoo: Palgrave.
- Koskinen Sandberg, Paula, Törnroos, Maria & Kohvakka, Roosa (2018) The institutionalised undervaluation of women's work: The case of local government sector collective agreements. *Work, employment and society*, 28(4), 707–725.
- Kuusipalo, Jaana (2002) Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Helsinki: WSOY, 208–220.
- Lovenduski, Joni (2005) *Feminizing Politics*. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Lutz, Helma, Vivar, Maria Teresa Herrera & Supik, Linda (2011) Framing Intersectionality: An Introduction. Teoksessa: Helma Lutz, Maria Teresa Herrera Vivar & Linda Supik (toim.): *Framing Intersectionality. Debates on a Multi-Faceted Concept in Gender Studies*. Surrey & Burlington: Ashgate, 1–22.
- Lykke, Nina (2010) *Feminist Studies. A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*. New York: Routledge.
- Maynard, Mary (2001) Race, gender and the concept of difference in feminist thought. Teoksessa Kum-Kum Bhavnani (toim.) *Feminism & 'race'*. Oxford: Oxford University Press, 121–133.
- McNay, Lois (2016) Agency. Teoksessa Lisa Disch & Mary Hawkesworth (toim.) *The Oxford handbook of feminist theory*. Oxford: Oxford University Press, 39–60.
- Mellor, Mary (2018) Care as wellth: Internalising care by democratizing money. Teoksessa Catherine Bauhardt & Wendy Harcourt (toim.) *Feminist political ecology and the economics of care: In search of economic alternatives*. Lontoo & New York: Routledge, 116–130.

- Mickelsson, Rauli (2015) *Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- McClure, Kirstie (1992) The issue of foundations: Scientized politics, politicized science, and feminist critical practice. Teoksessa Judith Butler & Joan W. Scott (toim.) *Feminists Theorize the Political*. New York: Routledge, 341–368.
- Nelson, Julie A. & Power, Marilyn (2018) Ecology, Sustainability, and Care: Developments in the Field. *Feminist Economics*, 24:3, 80–88
- Nelson, Julie A. (1993) The study of choice or the study of provisioning? Gender and the definition of economics. Teoksessa Marianne A. Ferber & Julie A. Nelson (toim.) *Beyond economic man: feminist theory and economics*. Chicago: Chicago University Press, 23–26.
- Paastela, Jukka & Paloheimo, Heikki (2006) Johdanto. Teoksessa Jukka Paastela & Heikki Paloheimo (toim.) *Suomen puolueiden periaateohjelmat. Ohjelmat, niiden taustaa ja tarkastelua*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1–8.
- Parry, Diana C., Johnson, Corey W. & Wagler, Faith-Anne (2019) Fourth wave feminism. Theoretical underpinnings and future directions for leisure research. Teoksessa Diana C. Parry (toim.) *Feminism in leisure studies: Advancing a fourth wave*. New York: Routledge, 1–12.
- Patomäki, Heikki (2013) *Tulevaisuuden politiikka. Kuinka lisätä vapautta ja toimia toisin*. Helsinki: Into.
- Pearson, Ruth & Elson, Diane (2015) Transcending the impact of the financial crisis in the united kingdom: Towards plan F – a feminist economic strategy. *Feminist Review* (109), 8-30.
- Power, Marilyn (2009) Global Climate Policy and Climate Justice: A Feminist Social Provisioning Approach. *Challenge*, 52:1, 47–66.
- Power, Marilyn (2004) Social provisioning as a starting point for feminist economics. *Feminist economics* 10(3), 3–19.
- Päivänen, Jani, Kohl, Johanna, Manninen, Rikhard, Sairinen, Rauno & Kyttä, Marketta (2005) *Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa. Avauksia sisältöön ja menetelmiin*. Suomen Ympäristö 766, Ympäristöministeriö, Alueiden käytön osasto.
- Raatikainen, Panu (2004) *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rastas, Anna (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.

- Rastas, Anna (2013) Nimeämisen politiikka ja rasismien rajaamat sosiaaliset suhteet. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Liikkuva maailma*. Tampere: Vastapaino, 153–175.
- Saari, Juho (2011a) Johdanto. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 9–29.
- Saari, Juho (2011b) Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 33–78.
- Sen, Amartya (1999) *Development as freedom*. New York: Alfred a Knopf.
- Schlefer, Jonathan (2012) *The assumptions economists make*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Thompson, Denise (2001) *Radical Feminism Today*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Pääkkönen, Hannu (2013) Tasoittuvatko ajankäytön sukupuolittaiset erot Suomessa? Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Työ, talous ja tasa-arvo*, 203–218. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tong, Rosemarie (1989) *Feminist Thought. A Comprehensive Introduction*. Lontoo, Sydney & Wellington: Unwin Hyman.
- Tong, Rosemarie (2009) *Feminist thought. A more comprehensive introduction*. Philadelphia: Westview Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vartiainen, Juhana (2016) Uusklassinen taloustiede yhteiskuntatieteiden kentässä. Teoksessa Risto Heiskala & Akseli Virtanen (toim.) *Talous ja yhteiskuntateoria II. Modernin maailman talous ja sen kritiikki*. Helsinki: Gaudeamus, 18–43.
- Whelehan, Imelda (1995) *Modern feminist thought. From the second wave to 'post-feminism'*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Young, Lisa (2000) *Feminists and party politics*. Vancouver: UBC Press.

Digitaaliset lähteet

Ahtokivi, Ilkka, "Eduskunta sai feministiryhmän – mukana myös miehiä." Verkkouutiset (2016) Eduskunta sai feministiryhmän – mukana myös miehiä. Verkkouutiset.fi 16.2.2016. Artikkelin Saatavissa <<https://www.verkkouutiset.fi/eduskunta-sai-feministiryhman-mukana-myos-miehia-46811/#54c51deb>>, luettu 21.4.2020.

Elson, Diane (1999) Gender Budget Initiative. Commonwealth Secretariat. Saatavissa <https://genderbudgeting.files.wordpress.com/2012/12/diane_elson_gb_initiative1999.pdf>, luettu 6.2.2020

Euroopan komissio (2020). EU social indicators. Saatavissa <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=en>>, luettu 20.4.2020.

Feministisen puolueen blogi (13.12.2016) Tässä uusi ohjelmamme! Saatavissa <<https://www.feministinenpuolue.fi/blogi/13/12/2016/feministisen-puolueen-yleisohjelma-on-julkaistu>>, luettu 20.4.2020.

Feministisen puolueen nettisivut. Saatavissa <<https://www.feministinenpuolue.fi/tavoitteemme/>>, luettu 20.4.2020.

Grönfors, Martti (2011) Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Martti Grönfors & Hanna Vilkkä (toim.) Hämeenlinna: Sofia-Sosiologia-Filosofiapu Vilkkä. Saatavissa <http://vilkka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf>, luettu 4.2.2020.

Jaskari, Kai, "Feministiset puolueet ovat kaupunkilaisten heiniä – Radikaalit aloitteet, kuten "miesvero", karkottavat äänestäjiä." Yle.fi 9.10.2017. Artikkelin Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-9869708>>, luettu 30.1.2020.

Kunnallisalan kehittämissäätiö (2019) Puoluekartta: Oikeistossa kuusi, keskusta-oikeistossa kaksi ja vasemmistossa kolme puoluetta. Saatavissa <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2019/03/tutkimusosio_puoluekartta-oikeistossa-kuusi-keskusta-oikeistossa-kaksi-ja-vasemmistossa-kolme-puoluetta.pdf>, luettu 12.2.2020.

Nurmi, Lauri, "Sdp ottaa feministisen talouden ymmärryksen kaiken politiikkansa lähtökohdaksi." Aamulehti.fi 19.12.2016. Artikkelin Saatavissa <<https://www.aamulehti.fi/kotimaa/sdp-ottaa-feministisen-talouden-ymmarryksen-kaiken-politiikkansa-lahtokohdaksi-24152921>>, luettu 8.1.2020.

Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva>, luettu 1.4.2020.

SDP:n nettisivut. Tietoa SDP:stä. Saatavissa <<https://sdp.fi/fi/tutustu/tietoa-sdpsta/>>, luettu 12.2.2020.

SDP (1999) Periaateohjelma. Saatavissa <<https://sdp.fi/fi/tutustu/sosialidemokratian-periaatteet/>>, luettu 20.3.2020.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Saatavissa <<https://stm.fi/sotepalvelut/>>, luettu 30.3.2020.

Suomen työväenpuolue (1899) Suomen työväen puolueen ohjelma. Saatavissa <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/STP3/444>>, luettu 30.3.2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttö [verkkójulkaisu]. ISSN=1799-5639. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa <<http://www.stat.fi/til/akay/index.html>>, luettu 30.1.2020

THL (2019) Lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi. Saatavissa <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-toimintakulttuurin-uudistaminen/lapsivaikutusten-arviointi-ja-lapsibudjetointi>>, luettu 17.4.2020.

Vihreät (2020) Reilun vihreän muutoksen ohjelma. Miten päästöjä ja köyhyyttä vähennetään samaan aikaan? Saatavissa <<https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/8d532a32-7e3d-4402-b9e8-6ca0e14bdc00/reilumuutosohjelma2020.pdf>>, luettu 22.3.2020.

Vihreät (2014) Vihreiden poliittinen ohjelma 2015–2019. Saatavissa <https://www.vihreat.fi/files/liitto/Poliittinen_ohjelma2014_1.pdf>, luettu 22.3.2020.

Weintraub, E. Roy (2007) Neoclassical economics. Teoksessa David R. Henderson (toim.) *The concise encyclopedia of economics*. Liberty fund 1999–2016. Saatavissa <<https://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html>>, luettu 30.1.2020.